

2. IMPLEMENTACE MEZINÁRODNÍCH LIDSKOPRÁVNÍCH ROZHODNUTÍ VNITROSTÁTNÍMI ORGÁNY

Jiří Malenovský

2.1 Metafora jako východisko analýzy

Téma této publikace zahrnuje několik prvků, jež spolu souvisejí, navazují na sebe, doplňují se a umocňují. Jejímú názvu vévodí pojem **mezinárodních lidskoprávních rozhodnutí**. Tato analýza jej pojímá jako množinu věcně relevantních rozhodnutí vydaných mezinárodními orgány na základě mezinárodního práva, a to obecného (obyčejového) či partikulárního (smluvního). Za společný jmenovatel uvedených rozhodnutí je tedy třeba považovat soubor kompetenčních, materiálních i procesních norem mezinárodního práva, jež stojí u jejich vzniku i plnění.¹¹⁰ Mezinárodní právo coby společný zdroj těchto rozhodnutí lze přirovnat ke **kořenům** a **kmeni** stromu. Zmíněná rozhodnutí politických, soudních, kvazijudiciálních, arbitrážních a dalších mezinárodních orgánů jsou pak svéráznými **plody**, jež strom mezinárodního práva nese.

Metafora stromu by nebyla věrohodná, pokud by opomněla jeho podstatnou součást, jíž jsou **větve**. Jimi se přivádějí pokyny mezinárodního práva do vnitrostátních poměrů, zprostředkovává se autorita mezinárodních rozhodnutí u vnitrostátních orgánů, a v posledku se tak těmto rozhodnutím zajišťuje efektivita.

Takto popsáný účel je ovšem obtížně realizovatelný. Vnitrostátní orgány vyjadřují vůli státu, jehož jsou údy, a používají k tomu jeho vnitrostátní právo. Rozhodnutí mezinárodních orgánů, učiněná na základě mezinárodního práva, naopak pro vnitrostátní orgány představují akty **cizí moci**. Mezinárodní lidskoprávní rozhodnutí v sobě navíc zpravidla nesou nepříznivé důsledky pro státy, do nichž směřují. Diskvalifikují určité chování zainteresovaného státu, resp. chování jeho orgánu, např. národního soudu, z důvodu, že porušil platné mezinárodní právo. V takové

¹¹⁰ Mimo pozornost publikace tak zůstávají lidskoprávní rozhodnutí unijních orgánů, schválená na základě unijního práva, třebaže zvláště v případech transpozice směrnic naráží jejich vnitrostátní provádění na nemalé teoretické i praktické problémy. K tomu srov. Malenovský, Jiří – Vilímková, Veronika. „Co vyvodí Soudní dvůr ze svých rozsudků Åkerberg Fransson a Melloni pro svou budoucí judikaturu?“ *Soudní rozhledy*, roč. 20, č. 11–12, 2014, s. 386–391.

neharmonické situaci nelze počítat s automatickou ani spontánní ochotou kompetentních vnitrostátních orgánů beze zbytku a bez dalšího odsuzující mezinárodní rozhodnutí provést. Uvedené nesamozřejmé souvislosti si žádají, aby byla stanovena pravidla, která korektní implementaci zajistí.

Státy si v minulosti vybudovaly soubory norem, které upravují podmínky, za nichž jejich orgány uznají a vykonají cizí rozhodnutí. Jsou použitelné v případech kolize mezi dvěma a více vnitrostátními právy. V ideálních případech bývají sjednoceny v mezinárodních smlouvách. Ty se pro jejich svrchované signatáře a příslušné právní řády nabízejí jako **styčná superstruktura**, jež je způsobilá zprostředkovat takřka dokonalý přenos závazných účinků rozhodnutí orgánů jednoho státu k jeho adresátům v jiném státě.

Interakce mezi „cizím“ rozhodnutím založeným na mezinárodním právu a opatřeními vnitrostátního orgánu k jeho provedení uvnitř státu, prováděná na základě práva vnitrostátního, se ovšem odehrává v odlišných souvislostech. Nad mezinárodním a vnitrostátním právem se totiž neklene žádné „metaprávo“,¹¹¹ a chybí tudíž zprostředkující styčná superstruktura. V situaci absence společné „právní klenby“ upravují pokyny pro provádění mezinárodních rozhodnutí paralelně jak samo mezinárodní právo, tak příslušná práva vnitrostátní. Zasahující právní řády si přitom uchovávají nezávislost, a proto nelze *a priori* hledat v jejich zásazích synergii.

Popsaný jev „zdvojení“ použitelné právní úpravy a z něj pramenící riziko nesouladnosti zásahu představuje velký problém. Nese v sobě nebezpečí, že požadované závazné účinky jednotlivých mezinárodních rozhodnutí nebudou do vnitrostátního prostředí správně či dostatečně převedeny. V důsledku toho pochopitelně trpí **efektivita mezinárodního práva**.

Z předchozí úvahy plyne, že „mezinárodní lidskoprávní rozhodnutí“ nepředstavují soběstačný pojem, izolovaný od svého okolí. Vystupují jako koncový subsystém, determinovaný jinými subsystémy širšího systému. Analýza implementace mezinárodních rozhodnutí uvnitř států vyžaduje k těmto determinujícím subsystémům přihlídnout.

Je třeba vzít v úvahu jak vlastnosti a obsah mezinárodního práva (**kořeny a kmen stromu**), tak především právní mechanismy přenosu závazných účinků mezinárodních rozhodnutí k jejich vnitrostátním adresátům (**větve uvedeného stromu**). Zmíněné mechanismy přesahují svými parametry zjevně hranice mezinárodního práva. Rozhodující část následujícího rozboru bude věnována posledně uvedeným „podvojným“ převodovým mechanismům, jejichž správné fungování se žádá v životním zájmu mezinárodního práva, v zájmu jeho zachování coby efektivního právního řádu.

¹¹¹ Malenovský, Jiří. „L'agonie sans fin du principe de non-invocabilité du droit interne“. *Revue générale de droit international public*, č. 2, 2017, s. 291–334.

neharmonické situaci nelze počítat s automatickou ani spontánní ochotou kompetentních vnitrostátních orgánů beze zbytku a bez dalšího odsuzující mezinárodní rozhodnutí provést. Uvedené nesamozřejmé souvislosti si žádají, aby byla stanovena pravidla, která korektní implementaci zajistí.

Státy si v minulosti vybudovaly soubory norem, které upravují podmínky, za nichž jejich orgány uznají a vykonají cizí rozhodnutí. Jsou použitelné v případech kolize mezi dvěma a více vnitrostátními právy. V ideálních případech bývají sjednoceny v mezinárodních smlouvách. Ty se pro jejich svrchované signatáře a příslušné právní řády nabízejí jako **styčná superstruktura**, jež je způsobilá zprostředkovat takřka dokonalý přenos závazných účinků rozhodnutí orgánů jednoho státu k jeho adresátům v jiném státě.

Interakce mezi „cizím“ rozhodnutím založeným na mezinárodním právu a opatřeními vnitrostátního orgánu k jeho provedení uvnitř státu, prováděná na základě práva vnitrostátního, se ovšem odehrává v odlišných souvislostech. Nad mezinárodním a vnitrostátním právem se totiž neklene žádné „metaprávo“,¹¹¹ a chybí tudíž zprostředkující styčná superstruktura. V situaci absence společné „právní klenby“ upravují pokyny pro provádění mezinárodních rozhodnutí paralelně jak samo mezinárodní právo, tak příslušná práva vnitrostátní. Zasahující právní řády si přitom uchovávají nezávislost, a proto nelze *a priori* hledat v jejich zásazích synergii.

Popsaný jev „zdvojení“ použitelné právní úpravy a z něj pramenící riziko nesouladnosti zásahu představuje velký problém. Nese v sobě nebezpečí, že požadované závazné účinky jednotlivých mezinárodních rozhodnutí nebudou do vnitrostátního prostředí správně či dostatečně převedeny. V důsledku toho pochopitelně trpí **efektivita mezinárodního práva**.

Z předchozí úvahy plyne, že „mezinárodní lidskoprávní rozhodnutí“ nepředstavují soběstačný pojem, izolovaný od svého okolí. Vystupují jako koncový subsystém, determinovaný jinými subsystémy širšího systému. Analýza implementace mezinárodních rozhodnutí uvnitř států vyžaduje k těmto determinujícím subsystémům přihlídnout.

Je třeba vzít v úvahu jak vlastnosti a obsah mezinárodního práva (**kořeny a kmen stromu**), tak především právní mechanismy přenosu závazných účinků mezinárodních rozhodnutí k jejich vnitrostátním adresátům (**větve uvedeného stromu**). Zmíněné mechanismy přesahují svými parametry zjevně hranice mezinárodního práva. Rozhodující část následujícího rozboru bude věnována poslední uvedeným „podvojným“ převodovým mechanismům, jejichž správné fungování se žádá v životním zájmu mezinárodního práva, v zájmu jeho zachování coby efektivního právního řádu.

¹¹¹ Malenovský, Jiří. „L'agonie sans fin du principe de non-invocabilité du droit interne“. *Revue générale de droit international public*, č. 2, 2017, s. 291–334.

2.2 Diskrepance mezi univerzálním a regionálním mezinárodním právem

Dobu před první světovou válkou charakterizovaly na jedné straně politická volnost států při použití síly v mezinárodních vztazích, a na straně druhé s ní souvisící dominance velmocí. Ty totiž disponovaly výjimečnou reálnou silou a neváhaly ji vůči jiným státům používat. Menší státy byly ohroženy, neboť se stávaly objektem jejich výbojů.

Dosud nepoznaný jev – světový válečný požár, který probíhal v režii velmocí a jenž si vyžádal životy desítek miliónů osob z řad vojsk i civilního obyvatelstva – ale ovlivnil názory na úlohu i postavení velkých států. Jeden z podnětů k činům v tomto ohledu poskytl poslední ze Čtrnácti bodů amerického prezidenta Wilsona z 8. ledna 1918. Předpokládal vznik „všeobecného sdružení národů“ na základě zvláštních smluv s cílem vzájemně zajistit politickou i územní nezávislost jak „velkým“, tak „malým“ státům.¹¹² Myšlenka zřídit univerzální mezinárodní organizaci, jež by zajistila na základě recipročních záruk nezávislost všem státům, se zřejmě volně inspirovala Monroeovou doktrínou, v souladu s níž měly proti zásahům z Evropy garantovat nezávislost všech států na americkém kontinentu Spojené státy.¹¹³

Rovné zacházení s velkými i malými státy mělo v nově založené Společnosti národů zaručit hlasování v jejích orgánech podle principu „jeden stát – jeden hlas“. Platilo to i pro Radu, v níž sice pět velmocí obdrželo stálá místa,¹¹⁴ ale až na výjimky se v ní prosazoval požadavek jednomyslnosti všech jejích členů, včetně nestálých. Konkrétní okruh stálých členů nebyl jednou provždy stanoven a měnil se v čase, což Radu i celou Společnost národů pochopitelně do určité míry rozkolísávalo.¹¹⁵ Pokusy nahradit paralyzující princip jednomyslnosti v Radě kvalifikovaným (dvoutřetinovým nebo tříčtvrtinovým) většinovým věttem narazily na kategorický odpor některých velmocí, hlavně Spojeného království.¹¹⁶ Absence výsad velmocí odrazovala, a stala se jednou z hlavních příčin rozkladu Společnosti národů a potažmo i destabilizace celého tehdejšího mezinárodního společenství.

Při příští historické příležitosti – po druhé světové válce – vítězné velmoci již nepochybně nic náhodě a své výsady prosadily do Charty OSN¹¹⁷ tvrdě uplatňovanou

¹¹² Překlad do češtiny (z dnešního pohledu již poněkud archaický) Čtrnácti bodů pořídil Hobza, Antonín. *Dokumeny ke studiu mezinárodního práva*. Praha: vlastním nákladem, 1931, s. 9–12.

¹¹³ Le Fur, Louis. *Nástin mezinárodního práva veřejného*. Praha: Orbis, 1935, s. 166.

¹¹⁴ Jednalo se o Čelné mocnosti spojené a sdružené (USA, Říše britská, Francie, Itálie a Japonsko).

¹¹⁵ USA se nestaly členem Společnosti, Japonsko z ní vystoupilo a později přijaté Německo po několika letech taktéž. Ještě později přijatý Sovětský svaz byl ze Společnosti vyloučen. Někteří neúspěšní kandidáti na místa stálých členů Společnost opustily (Brazílie a Španělsko), jiné se staly tzv. polo-stálými členy (Polsko a také Španělsko, po svém návratu do Společnosti). Srov. *ibid.*, s. 294–296.

¹¹⁶ Srov. *ibid.*, s. 297.

¹¹⁷ Vyhláška č. 30/1947 Sb., o Chartě Spojených národů a Statutu Mezinárodního soudního dvora, dohodnutých dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.

hrozbou případné neúčasti v organizaci. Vedle stálých míst v Radě bezpečnosti OSN se jim dostalo i výsady veta, jež čerpá svou dějinnou logiku z dob „pentarchie“ evropských velmocí, jež řídila Evropu pomocí kongresů dlouhá desetiletí před 1. světovou válkou.¹¹⁸ Uvedená výsada vtiskla podle Hanse Kelsena celému systému „autokratickou“ povahu, zajistila velmocím „právní hegemonii“ a vytvořila prostor pro praxi „klientelismu“.¹¹⁹ Extenzivní výklad příslušných ustanovení Charty i široké uplatňování veta, coby právem zaručeného politického nástroje,¹²⁰ vyústily v nerovnost mezi velmocemi a ostatními členskými státy OSN, a ve svých důsledcích ve vznik zón dominantního vlivu některé z velmocí. Tím se **narušila rovnováha mezi univerzálními a regionálními strukturami v mezinárodním společenství**. Tato nerovnováha vedla svým způsobem k hypertrofii regionálního a partikulárního mezinárodního práva na účet obecného a univerzálního mezinárodního práva coby nezbytného základu pro rozvoj mezinárodního společenství jako celku.

Uvedená tendence poznamenala nepříznivě i **univerzální mezinárodní ochranu lidských práv**. Ve své rané fázi zabránila tomu, aby byla závazná Charta OSN vybavena katalogem lidských práv. Následně se demonstrovala neplodnými a zdržujícími ideologickými diskusemi o primátu té či oné kategorie lidských práv, nebo o příčinných souvislostech mezi právem národů na sebeurčení a individuálními svobodami příslušníků těchto národů. Upřednostnila politickou kontrolu dodržování lidských práv (na základě povinných zpráv předkládaných státy) na úkor kontroly prováděné exaktními mezinárodněprávními nástroji. Spolehlivě blokovala realizaci úvah o zřízení světového soudu pro lidská práva. Svým způsobem totiž obětovala právo jednotlivce na přístup k mezinárodnímu soudu (*ubi ius ibi remedium*) širokému výkladu zásady nevměšování do vnitřních záležitostí státu.¹²¹ Kontrola v univerzálním měřítku byla svěřena expertním orgánům s nejednotným odborným profilem členů a ty projednávají oznámení jednotlivců v čistě písemném řízení, uzavřeném právně nezávazným názorem.¹²² Uvedená tendence přitom nedovolila, aby akceptace práva jednotlivce na stížnost k uvedeným expertním orgánům byla zbavena fakultativní povahy, v důsledku čehož takřka polovina států dnešního mezinárodního společenství není do individualizovaných stížnostních mechanismů zapojena. Naznačená tendence se projevuje i kakofonií katalogů, pramenů, kontrolních orgánů, procedur kontroly i „judikatur“ tuctu univerzálních kvazijudiciálních

¹¹⁸ Malenovský, Jiří. „Poznámky k mezinárodněprávním aspektům projednání otázky Krymu v OSN“. *Mezinárodní vztahy*, roč. 50, č. 3, 2015, s. 32–33.

¹¹⁹ Kelsen, Hans. *The Law of the United Nations: A Critical Analysis of Its Fundamental Problems*. London: Stevens & Sons Ltd, 1950, s. 251–252.

¹²⁰ K 1. březnu 2017 bylo uplatněno veto v celkem 197 případech, často však několika stálými členy Rady bezpečnosti současně, nejvíce Ruskem (107krát) a USA (79krát). *Srov. Conseil de sécurité – Raccourcis. „Liste des vétos“*, <http://research.un.org/fr/docs/sc/quick>.

¹²¹ Malenovský, Jiří. „*Ubi ius ibi remedium*. Zamyšlení nad dvěma neúspěšnými projekty světového soudu pro lidská práva“. *Právník*, roč. 156, č. 1, 2017, s. 20–36.

¹²² Nowak, Manfred. „Comments on the UN High Commissioner’s Proposals Aimed at Strengthening the UN Human Rights Treaty Body System“. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, roč. 31, č. 1, 2013, s. 8.

hrozbou případné neúčasti v organizaci. Vedle stálých míst v Radě bezpečnosti OSN se jim dostalo i výsady veta, jež čerpá svou dějinnou logiku z dob „pentarchie“ evropských velmocí, jež řídila Evropu pomocí kongresů dlouhá desetiletí před 1. světovou válkou.¹¹⁸ Uvedená výsada vtiskla podle Hanse Kelsena celému systému „autokratickou“ povahu, zajistila velmocím „právní hegemonii“ a vytvořila prostor pro praxi „klientelismu“.¹¹⁹ Extenzivní výklad příslušných ustanovení Charty i široké uplatňování veta, coby právem zaručeného politického nástroje,¹²⁰ vyústily v nerovnost mezi velmocemi a ostatními členskými státy OSN, a ve svých důsledcích ve vznik zón dominantního vlivu některé z velmocí. Tím se **narušila rovnováha mezi univerzálními a regionálními strukturami v mezinárodním společenství**. Tato nerovnováha vedla svým způsobem k hypertrofii regionálního a partikulárního mezinárodního práva na účet obecného a univerzálního mezinárodního práva coby nezbytného základu pro rozvoj mezinárodního společenství jako celku.

Uvedená tendence poznamenala nepříznivě i **univerzální mezinárodní ochranu lidských práv**. Ve své rané fázi zabránila tomu, aby byla závazná Charta OSN vybavena katalogem lidských práv. Následně se demonstrovala neplodnými a zdržujícími ideologickými diskusemi o primátu té či oné kategorie lidských práv, nebo o příčinných souvislostech mezi právem národů na sebeurčení a individuálními svobodami příslušníků těchto národů. Upřednostnila politickou kontrolu dodržování lidských práv (na základě povinných zpráv předkládaných státy) na úkor kontroly prováděné exaktními mezinárodněprávními nástroji. Spolehlivě blokovala realizaci úvah o zřízení světového soudu pro lidská práva. Svým způsobem totiž obětovala právo jednotlivce na přístup k mezinárodnímu soudu (*ubi ius ibi remedium*) širokému výkladu zásady nevměšování do vnitřních záležitostí státu.¹²¹ Kontrola v univerzálním měřítku byla svěřena expertním orgánům s nejednotným odborným profilem členů a ty projednávají oznámení jednotlivců v čistě písemném řízení, uzavřeném právně nezávazným názorem.¹²² Uvedená tendence přitom nedovolila, aby akceptace práva jednotlivce na stížnost k uvedeným expertním orgánům byla zbavena fakultativní povahy, v důsledku čehož takřka polovina států dnešního mezinárodního společenství není do individualizovaných stížnostních mechanismů zapojena. Naznačená tendence se projevuje i kakofonií katalogů, pramenů, kontrolních orgánů, procedur kontroly i „judikatur“ tuctu univerzálních kvazijudiciálních

¹¹⁸ Malenovský, Jiří. „Poznámky k mezinárodněprávním aspektům projednání otázky Krymu v OSN“. *Mezinárodní vztahy*, roč. 50, č. 3, 2015, s. 32–33.

¹¹⁹ Kelsen, Hans. *The Law of the United Nations: A Critical Analysis of Its Fundamental Problems*. London: Stevens & Sons Ltd, 1950, s. 251–252.

¹²⁰ K 1. březnu 2017 bylo uplatněno veto v celkem 197 případech, často však několika stálými členy Rady bezpečnosti současně, nejvíce Ruskem (107krát) a USA (79krát). Srov. Conseil de sécurité – Raccourcis. „Liste des vétos“, <http://research.un.org/fr/docs/sc/quick>.

¹²¹ Malenovský, Jiří. „*Ubi ius ibi remedium*. Zamyšlení nad dvěma neúspěšnými projekty světového soudu pro lidská práva“. *Právník*, roč. 156, č. 1, 2017, s. 20–36.

¹²² Nowak, Manfred. „Comments on the UN High Commissioner's Proposals Aimed at Strengthening the UN Human Rights Treaty Body System“. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, roč. 31, č. 1, 2013, s. 8.

orgánů.¹²³ Výkonnost mechanismů univerzální kvazijudiciální kontroly je tristní.¹²⁴ Tyto mechanismy ostatně zásadně nezajišťují nápravu zjištěného protiprávního stavu, leda cestou plnění *ex gratia*.

Na jedné straně existence zón vlivu a vychýlení rovnováhy mezi univerzálním a regionálním právem působily jako mobilizující katalyzátory v prostředích příznivě nakloněných uplatňování lidských práv, demokracie a právního státu, zejména v západní Evropě. Vznikly v nich propracované regionální mechanismy kontroly dodržování lidských práv. Na straně druhé však uvedené faktory dovolily, aby v oblastech podrobených vlivu nedemokratické velmoci (zejména ve východní Evropě) reálná mezinárodní kontrola lidských práv nejen nebyla dlouhá léta prováděna, ale dokonce o ní nebylo ani seriózně diskutováno.

Mezi regionálními mechanismy nejdále dospěl evropský systém ochrany, třebaže i ten se až do 90. let vyznačoval fakultativitou a kvazijudicialitou a teprve časem – pod tlakem občanské společnosti – se plně judicializoval.¹²⁵ Tento systém je ovšem zahlcen.¹²⁶ V podobě závazných rozsudků Evropského soudu pro lidská práva nese evropský mechanismus nesporně „těžké plody“, na rozdíl od těch „neduživých“, vzešlých z činnosti kvazijudiciálních univerzálních kontrolních orgánů. K tomu zjevně v nemalé míře napomáhá sám ESLP, jež pravidelně přiznává obětem porušení Evropské úmluvy o lidských právech pekuniární „spravedlivé zadostiučinění“, což je pro oběti i jejich právní zástupce zajímavým motivačním faktorem.

2.3 Provádění mezinárodních rozhodnutí z hlediska mezinárodního práva

V úhlu pohledu mezinárodního práva se situace jeví jako jednoznačná a relativně jednoduchá. Mezinárodní orgány, jež vydávají mezinárodní rozhodnutí, nevyjadřují vůli státu, vůči němuž směřují, ani žádného jeho orgánu. Kompetence mezinárodních orgánů k vydání mezinárodních rozhodnutí i závazné účinky takových

¹²³ Podrobněji ke všem uvedeným aspektům srov. Malenovský, Jiří. „Zapomenuté a falzifikované, známé a ještě nenapsané kapitoly šedesátileté epopeje Všeobecné deklarace lidských práv“. *Právník*, roč. 148, č. 1, 2009, s. 1–45.

¹²⁴ Nejvytíženějším orgánem je Výbor pro lidská práva, zřízený na základě MPOPP, kterému bylo od jeho vzniku v 70. letech podáno méně než tři tisíce individuálních oznámení, z toho proti africkým státům méně než dvě sta a proti asijským státům přibližně pět set. Porušení chráněného lidského práva byla shledána přibližně ve třetině případů. Údaje jsou z března 2016. Viz United Nations: Human Rights Office of the High Commissioner. „Human Rights Committee: Monitoring civil and political rights“, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIndex.aspx>.

¹²⁵ Malenovský, Jiří. „Hledání šifry k textu, příčinám i důsledkům Protokolu č. 15 k Evropské úmluvě o lidských právech“. *Právník*, roč. 155, č. 5, 2016, s. 393–412.

¹²⁶ Počet stížností přidělených k rozhodnutí kolísá v posledních letech mezi 50 a 60 tisíci, z toho 2 % z nich bývají posouzena ve věci samé. Srov. Cour européenne des droits de l'homme. „Rapport annuel“, http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2016_FRA.pdf.

rozhodnutí upravují mezinárodní smlouvy, nikoli právo vnitrostátní.¹²⁷ Všechny relevantní prvky potřebné k tomu, jak mezinárodní rozhodnutí vykládat a jak s ním nakládat, upřesňují tedy normy mezinárodního práva.

Jako ústřední obyčejová zásada v předmětné oblasti vystupuje povinnost států, kodifikovaná ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu,¹²⁸ a to v jejím článku 27 o dodržování mezinárodních smluv. V souladu s ní se strana nemůže dovolávat ustanovení svého vnitrostátního práva jako důvodu pro neplnění smlouvy (dále jen „**zásada nedovolatelnosti vnitrostátního práva**“). Usměrnjuje a násobí účinky působení obdobné zásady, jež se ještě dříve konstitovala v rámci institutu mezinárodní odpovědnosti (článek 32 Článků Komise pro mezinárodní právo o odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní chování).¹²⁹ Ze zásady nedovolatelnosti vnitrostátního práva vyplývá nejen, že stát nemůže platně odmítnout plnit konkrétní mezinárodní smlouvu kvůli její kolizi s určitou normou vnitrostátního práva, ale i zastřešující povinnost státu uspořádat si svůj vnitřní právní řád tak, aby mu nebránil v provádění mezinárodních smluv a mezinárodních rozhodnutí obecně, nezávisle na tom, jaké konkrétní účinky jim kompetentní mezinárodní orgán určil.¹³⁰

Působnost zásady nedovolatelnosti vnitrostátního práva dotvářejí další komplementární obyčejové principy obecného mezinárodního práva. Mezi nimi vyčnívá zásada, kterou vyřkl takřka před stoletím Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti (dále jen „Stálý dvůr“) ve věci *Některých německých zájmů v polském Horním Slezsku*. Konstatoval, že „z hlediska mezinárodního práva a Dvora, jenž je jeho orgánem, jsou národní zákony pouhými fakty“.¹³¹ „Pouhých faktů“ se pochopitelně nelze v konkurenci s mezinárodněprávní úpravou platně dovolat. Některé mezinárodní rozhodčí nálezy přenesly uvedenou zásadu do logiky a terminologie hierarchicky uspořádaného právního řádu. Vyjádřily ji tak, že „smlouva je vyšší než Ústava, a proto jí Ústava musí ustoupit“.¹³² Mimo to, ve věci *Výměny řeckého a tureckého obyvatelstva* argumentoval Stálý dvůr zásadou, podle níž je „stát, jenž si platně

¹²⁷ Srov. např. čl. 94 odst. 1 Charty OSN, pokud jde o rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora (dále jen „MSD“) OSN, čl. 74 Římského statutu s ohledem na rozhodnutí Mezinárodního trestního soudu nebo čl. 46 EÚLP v poměru k rozsudkům ESLP.

¹²⁸ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

¹²⁹ Srov. Crawford, James. *Les Articles de la C.D.I. sur la responsabilité de l'État. Introduction, textes et commentaires*. Paris: A. Pédone, 2003.

¹³⁰ Srov. též Schaus, Annemie. „Article 27: Convention of 1969“. In Corten, Olivier – Klein, Pierre (eds.). *The Vienna Conventions on the Law of Treaties. A Commentary*. Oxford: Oxford UP, 2011, s. 690. Čestmír Čepelka ve svém komentáři k Vídeňské úmluvě o smluvním právu považuje výše uvedený závěr zřejmě za natolik evidentní, že na něj rezignuje a kuriózně se omezuje na lapidární konstatování, že čl. 27 „nevyžaduje speciálního komentáře.“ Srov. Čepelka, *Právo mezinárodních smluv*, s. 47.

¹³¹ Srov. rozsudek ze dne 25. května 1928 [Cour Permanente de Justice Internationale. „Série A: Recueil des arrêts (1923-1930)“, č. 7, s. 19].

¹³² Srov. např. rozhodčí nález ze dne 1. října 1928 ve věci *Georges Pinson (France) v. Mexico* (Nations Unies. „Recueil des sentences arbitrales“, roč. 5, 2006, s. 393).

rozhodnutí upravují mezinárodní smlouvy, nikoli právo vnitrostátní.¹²⁷ Všechny relevantní prvky potřebné k tomu, jak mezinárodní rozhodnutí vykládat a jak s ním nakládat, upřesňují tedy normy mezinárodního práva.

Jako ústřední obyčejová zásada v předmětné oblasti vystupuje povinnost států, kodifikovaná ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu,¹²⁸ a to v jejím článku 27 o dodržování mezinárodních smluv. V souladu s ní se strana nemůže dovolávat ustanovení svého vnitrostátního práva jako důvodu pro neplnění smlouvy (dále jen „zásada nedovolatelnosti vnitrostátního práva“). Usměruje a násobí účinky působení obdobné zásady, jež se ještě dříve konstituovala v rámci institutu mezinárodní odpovědnosti (článek 32 Článků Komise pro mezinárodní právo o odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní chování).¹²⁹ Ze zásady nedovolatelnosti vnitrostátního práva vyplývá nejen, že stát nemůže platně odmítnout plnit konkrétní mezinárodní smlouvu kvůli její kolizi s určitou normou vnitrostátního práva, ale i zastřešující povinnost státu uspořádat si svůj vnitřní právní řád tak, aby mu nebránil v provádění mezinárodních smluv a mezinárodních rozhodnutí obecně, nezávisle na tom, jaké konkrétní účinky jim kompetentní mezinárodní orgán určil.¹³⁰

Působnost zásady nedovolatelnosti vnitrostátního práva dotvářejí další komplementární obyčejové principy obecného mezinárodního práva. Mezi nimi vyčnívá zásada, kterou vyřkl takřka před stoletím Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti (dále jen „Stálý dvůr“) ve věci *Některých německých zájmů v polském Horním Slezsku*. Konstatoval, že „z hlediska mezinárodního práva a Dvora, jenž je jeho orgánem, jsou národní zákony pouhými fakty“.¹³¹ „Pouhých faktů“ se pochopitelně nelze v konkurenci s mezinárodněprávní úpravou platně dovolat. Některé mezinárodní rozhodčí nálezy přenesly uvedenou zásadu do logiky a terminologie hierarchicky uspořádaného právního řádu. Vyjádřily ji tak, že „smlouva je vyšší než Ústava, a proto jí Ústava musí ustoupit“.¹³² Mimo to, ve věci *Výměny řeckého a tureckého obyvatelstva* argumentoval Stálý dvůr zásadou, podle níž je „stát, jenž si platně

¹²⁷ Srov. např. čl. 94 odst. 1 Charty OSN, pokud jde o rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora (dále jen „MSD“) OSN, čl. 74 Římského statutu s ohledem na rozhodnutí Mezinárodního trestního soudu nebo čl. 46 EÚLP v poměru k rozsudkům ESLP.

¹²⁸ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

¹²⁹ Srov. Crawford, James. *Les Articles de la C.D.I. sur la responsabilité de l'État. Introduction, textes et commentaires*. Paris: A. Pédone, 2003.

¹³⁰ Srov. též Schaus, Annemie. „Article 27: Convention of 1969“. In Corten, Olivier – Klein, Pierre (eds.). *The Vienna Conventions on the Law of Treaties. A Commentary*. Oxford: Oxford UP, 2011, s. 690. Čestmír Čepelka ve svém komentáři k Vídeňské úmluvě o smluvním právu považuje výše uvedený závěr zřejmě za natolik evidentní, že na něj rezignuje a kuriózně se omezuje na lapidární konstatování, že čl. 27 „nevyžaduje speciálního komentáře.“ Srov. Čepelka, *Právo mezinárodních smluv*, s. 47.

¹³¹ Srov. rozsudek ze dne 25. května 1928 [Cour Permanente de Justice Internationale. „Série A: Recueil des arrêts (1923-1930)“, č. 7, s. 19].

¹³² Srov. např. rozhodčí nálezy ze dne 1. října 1928 ve věci *Georges Pinson (France) v. Mexico* (Nations Unies. „Recueil des sentences arbitrales“, roč. 5, 2006, s. 393).

sjednal mezinárodní povinnosti, povinen pro účely výkonu převzatých závazků pozměnit v nezbytné míře své zákonodárství“.¹³³

Soubor citovaných zásad, použitelných v situacích provádění mezinárodních lidskoprávních rozhodnutí uvnitř státu, neznamená, že by mezinárodní právo zakazovalo existenci jakýchkoli ústavních, zákonných či podzákonných norem aplikovatelných ve stejných souvislostech. Mezinárodní právo pouze vylučuje, aby mu tyto vnitrostátní normy mohly znemožnit prosadit se. Jinými slovy, upravuje primát mezinárodních závazků a vyžaduje dokonalou komplementaritu a synergii použitelné vnitrostátní právní úpravy s úpravou mezinárodněprávní.

Všem citovaným pokynům mezinárodního práva vyhovuje např. článek 1 odst. 2 Ústavy ČR,¹³⁴ jenž neutrálně stanoví, že „Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva“, což implicitně znamená i to, že stát respektuje zásadu nedovolatelnosti vnitrostátního právního řádu jako možného důvodu pro odmítnutí provést platný mezinárodní závazek. Souladně s takto vymezenou koexistencí mezinárodního a českého práva je třeba chápat i článek 10 Ústavy. Podle něj jsou v něm upřesněné mezinárodní smlouvy „součástí právního řádu“, jenž nemá při jejich provádění překážet.

Pokud stát neuspořádal svůj právní řád tak, aby mu nebránil v provádění platných mezinárodních závazků, a v důsledku toho nesplnil některý z nich, vyvolává to jeho odpovědnost podle pravidel kodifikovaných v citovaných člancích o odpovědnosti státu, především s ohledem na články 3 a 32. Problém ovšem představuje nízká efektivita odpovědnostních mechanismů v mezistátních vztazích (státy ostatně odmítly kodifikovat institut mezinárodní odpovědnosti v závazné mezinárodní úmluvě). Tato nízká efektivita spočívá v pozadí znepokojivého stavu, jenž se projevuje tím, že nikoli ojediněle není zásada nedovolatelnosti vnitrostátního práva v praxi států dodržována, a některá významná mezinárodní rozhodnutí nejsou proto povinným státem uspokojivě provedena.

2.4 Vnitrostátní právo jako nástroj provádění mezinárodních rozhodnutí

Zatímco v **absolutistických monarchiích**, v nichž byl panovník zdrojem veškerého práva, zvláštní problém vnitrostátního provádění mezinárodních závazků nevznikal, v **monarchiích konstitučních** tomu bylo jinak. Parlament, reprezentant lidu, uplatňoval svou svrchovanou moc ve formách vnitrostátního práva, kdežto panovník, „zástupce Boha“, zavazoval stát v poměru k jiným státům cestou uzavíraných mezinárodních smluv. Ústavy konstitučních monarchií vnitrostátní postavení ani

¹³³ Posudek ze dne 21. února 1925 [Cour Permanente de Justice Internationale. „Série B: Recueil des avis consultatifs (1923-1930)“, č. 10, s. 20].

¹³⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

účinky mezinárodního práva zásadně neupravovaly. Zdrženlivost ústavního textu totiž chránila nezávislost a udržovala vzájemnou nepodřízenost parlamentního a panovníckého pilíře svrchované moci ve státě. „Opatrného“ řešení se ostatně ještě na počátku 20. století držely ústavy mnohých republik, včetně Ústavy československé. To jim dovolovalo korektně provádět platné mezinárodní závazky, neboť Ústava neměla na účinky mezinárodních smluv vliv a nepřekážela ani uplatňování obyčejových zásad garantujících primát mezinárodního práva.

Praxi zásadně nekonfliktního soužití vnitrostátního a mezinárodního práva prolomily v jisté době některé velmoci. Nejprve Spojené království, jehož právní řád znemožňoval králi, pánu mezinárodních smluv, zasahovat formami vnitrostátního práva do poměrů v zemi, poskytlo ústavní autoritu soudnímu precedentu ve věci *Barbuit*. V souladu s ním se mezinárodní právo považuje za součást práva vnitrostátního (**international law is part of the law of the land**).¹³⁵ Poté republikánské Spojené státy, které s cílem posílit federální moc na úkor moci členských států zakotvily v Ústavě klauzuli, jež učinila z mezinárodních smluv „**the supreme law of the land**“, a poskytla jim tak sílu federálního zákona.¹³⁶ Konečně, mnohem později Spolková republika Německo (dále též „SRN“). Její Základní zákon podmínil ratifikaci důležitých mezinárodních smluv souhlasem parlamentu ve formě spolkového zákona. Spolkový ústavní soud (dále jen „SÚS“) vyložil předmětné ústavní ustanovení nejednoznačně tak, že akt souhlasu představuje zákonodárny akt, jímž se transformuje obsah mezinárodní smlouvy do spolkového zákona (Transformations-theorie), nebo že se zmocňovacím spolkovým zákonem uděluje závazný pokyn k provádění ratifikované smlouvy uvnitř státu (Vollzugstheorie).¹³⁷

Německá ústavní nauka odůvodnila potřebu výše popsaného **recepčního** ústavního či zákonodárného zásahu tím, že mezinárodní smlouvy zásadně nesplňují podmínky, s nimiž ústavodárce či zákonodárce spojil platnost norem, jež se mohou uplatňovat v příslušném státě, a že je proto nezbytné, aby Ústava nebo zákon uvedený nedostatek mezinárodního práva zhojily, případně překlenuly. K takovému účelu disponují podle této nauky stát a jeho právo pravomocí rozhodnout o tom, které mezinárodní závazky budou vpuštěny do vnitrostátních poměrů, i o tom, jak budou uvnitř státu provedeny. Jinými slovy, uvedená nauka prosazuje tezi **primátu vnitrostátního práva**, a to ve zřejmém pnutí s primátem mezinárodního práva tak, jak si jej nárokují zásady a normy tohoto práva, především článku 27 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.¹³⁸

Teorie i praxe velmocí, především Německa, zřetelně ovlivnily ústavní dění v Evropě, včetně pojetí ústav nově demokratických států ve střední a východní

¹³⁵ Příslušná soudní věta citována v O'Keefe, Roger. „The Doctrine of Incorporation Revisited“. *The British Year Book of International Law*, roč. 79, č. 1, 2009, s. 12–13.

¹³⁶ Peyro Llopis, Ana. „La place du droit international dans la jurisprudence récente de la Cour suprême des États-Unis“. *Revue générale de droit international public*, roč. 109, č. 3, 2005, s. 617.

¹³⁷ Von Mangoldt, Hermann et al. *Kommentar zum Grundgesetz*. München, Verlag Franz Vahlen, 2010, s. 1565–1566.

¹³⁸ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

účinky mezinárodního práva zásadně neupravovaly. Zdrženlivost ústavního textu totiž chránila nezávislost a udržovala vzájemnou nepodřízenost parlamentního a panovníckého pilíře svrchované moci ve státě. „Opatrného“ řešení se ostatně ještě na počátku 20. století držely ústavy mnohých republik, včetně Ústavy československé. To jim dovolovalo korektně provádět platné mezinárodní závazky, neboť Ústava neměla na účinky mezinárodních smluv vliv a nepřekážela ani uplatňování obyčejových zásad garantujících primát mezinárodního práva.

Praxi zásadně nekonfliktního soužití vnitrostátního a mezinárodního práva prolomily v jisté době některé velmoci. Nejprve Spojené království, jehož právní řád znemožňoval králi, pánu mezinárodních smluv, zasahovat formami vnitrostátního práva do poměrů v zemi, poskytlo ústavní autoritu soudnímu precedentu ve věci *Barbuit*. V souladu s ním se mezinárodní právo považuje za součást práva vnitrostátního (**international law is part of the law of the land**).¹³⁵ Poté republikánské Spojené státy, které s cílem posílit federální moc na úkor moci členských států zakotvily v Ústavě klauzuli, jež učinila z mezinárodních smluv „**the supreme law of the land**“, a poskytla jim tak sílu federálního zákona.¹³⁶ Konečně, mnohem později Spolková republika Německo (dále též „SRN“). Její Základní zákon podmínil ratifikaci důležitých mezinárodních smluv souhlasem parlamentu ve formě spolkového zákona. Spolkový ústavní soud (dále jen „SÚS“) vyložil předmětné ústavní ustanovení nejednoznačně tak, že akt souhlasu představuje zákonodárný akt, jímž se transformuje obsah mezinárodní smlouvy do spolkového zákona (*Transformations-theorie*), nebo že se zmocňovacím spolkovým zákonem uděluje závazný pokyn k provádění ratifikované smlouvy uvnitř státu (*Vollzugstheorie*).¹³⁷

Německá ústavní nauka odůvodnila potřebu výše popsaného **recepčního** ústavního či zákonodárského zásahu tím, že mezinárodní smlouvy zásadně nesplňují podmínky, s nimiž ústavodárce či zákonodárce spojil platnost norem, jež se mohou uplatňovat v příslušném státě, a že je proto nezbytné, aby Ústava nebo zákon uvedení nedostatek mezinárodního práva zhojily, případně překlenuly. K takovému účelu disponují podle této nauky stát a jeho právo pravomocí rozhodnout o tom, které mezinárodní závazky budou vpuštěny do vnitrostátních poměrů, i o tom, jak budou uvnitř státu provedeny. Jinými slovy, uvedená nauka prosazuje tezi **primátu vnitrostátního práva**, a to ve zřejmém pnutí s primátem mezinárodního práva tak, jak si jej nárokují zásady a normy tohoto práva, především článku 27 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.¹³⁸

Teorie i praxe velmocí, především Německa, zřetelně ovlivnily ústavní dění v Evropě, včetně pojetí ústav nově demokratických států ve střední a východní

¹³⁵ Příslušná soudní věta citována v O'Keefe, Roger. „The Doctrine of Incorporation Revisited“. *The British Year Book of International Law*, roč. 79, č. 1, 2009, s. 12–13.

¹³⁶ Peyro Llopis, Ana. „La place du droit international dans la jurisprudence récente de la Cour suprême des États-Unis“. *Revue générale de droit international public*, roč. 109, č. 3, 2005, s. 617.

¹³⁷ Von Mangoldt, Hermann et al. *Kommentar zum Grundgesetz*. München, Verlag Franz Vahlen, 2010, s. 1565–1566.

¹³⁸ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

Evropě. Inspirovaly ostatně i státy mimoevropské. V důsledku toho významná část současného mezinárodního společenství zavedla model, v souladu s nímž vnitrostátní právo výslovně stanoví podmínky recepce mezinárodního práva i postavení jeho norem v hierarchické struktuře vnitrostátního práva. Nepřímo přitom nárokuje **primát národní ústavy v poměru k veškerému právu mezinárodnímu**. S poukazem na tuto skutečnost lze odůvodněně konstatovat, že mezinárodněprávní zásadě nedovolatelnosti vnitrostátního práva bylo odňato „ústavní patro“. Zainteresované státy zjevně připouštějí, že navzdory článku 27 Vídeňské úmluvy¹³⁹ se mohou dovolat vlastní ústavy, nebo alespoň jejích podstatných ustanovení, jako důvodu neplnění platné a závazné mezinárodní smlouvy.¹⁴⁰

Německá recepční judikatura postupně rozvinula regulativní účinky Základního zákona v poměru k mezinárodním smlouvám v ohromujících detailech a s omračující rigorózností. Spolkový zákon, jímž se realizuje vstup mezinárodní smlouvy do vnitrostátního práva, determinuje její postavení v německém právu. Recipované smluvní závazky mají sílu spolkového zákona, a nejsou proto způsobilé přímo ovlivnit výklad ani účinky působení jim nadřazených ústavních pravidel. Dotýkají se „ústavního patra“ toliko nepřímo, prostřednictvím principu mezinárodněprávně konformního výkladu právního řádu (*Völkerrechtsfreundlichkeitsprinzip*), který SÚS vyvodil z některých ustanovení Základního zákona, a jež má proto sílu ústavního principu.

Avšak ani tento ústavní princip nepředstavoval pro SÚS překážku, jež by mu zabránila v konstatování, že vnitrostátní účinky určité platné a závazné mezinárodní smlouvy mohou být popřeny pozdějším spolkovým zákonem. SÚS v rozhodnutí z prosince 2015 shledal, že situace uvedeného typu (*treaty override*) se snáší se Základním zákonem.¹⁴¹ Respektovat zmíněný princip konformního výkladu podle SÚS neznamena paralyzovat vnitrostátní právní řád právem mezinárodním. Mezinárodněprávně konformní výklad musí totiž vyhovět i nárokům demokratického systému a právního státu – hodnotám, jež jsou vlastní Základnímu zákonu. Princip demokracie si žádá, aby ve vztazích mezi mezinárodní smlouvou a pozdějším spolkovým zákonem došla uplatnění zásada *lex posterior derogat priori*. SÚS vychází z toho, že demokracie znamená „panství na čas“ (*Herrschaft auf Zeit*), což opravňuje každého zákonodárce k tomu, aby v ústavních mezích mohl měnit akty schválené předchozími zákonodárci. Jelikož zákonodárné moci nepřisluší mezinárodní smlouvu vypovědět, ani od ní odstoupit, musí jí být alespoň dovoleno, aby v rámci svých pravomocí schvalovala zákony, jež se od ní případně odchýlí.

Uplatnění zásady *lex posterior derogat priori* v situaci *treaty override* nebrání ani princip právního státu, který je podle SÚS natolik široký a vágní, že jej nelze nadřadit liteře Základního zákona. Neopravňuje proto k mechanické aplikaci mezinárodních smluv způsobem, který by nerefletoval rozdíl v postavení obecných

¹³⁹ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

¹⁴⁰ Srov. Malenovský, „L'agonie sans fin du principe de non-invocabilité du droit interne“.

¹⁴¹ Rozhodnutí SÚS, 2 BvL 1/12 ze dne 15. prosince 2015.

zásad mezinárodního práva, jimž Základní zákon poskytl přednost před zákonem, a mezinárodních smluv, které takové přednosti naopak nepožívají.

V očích SÚS zásada *lex posterior derogat priori* překvapivě neodporuje ani mezinárodnímu právu, které údajně přenechává státům, aby si ve svém právním řádu vyřešily vnitrostátní právní účinky kolize mezinárodní smlouvy se zákonem a aby v takové situaci zajistily vnitrostátnímu právu primát. Ostatní strany smlouvy, jež byla v důsledku své kolize s pozdějším zákonem odsunuta, mohou ostatně na takovou situaci reagovat a požadovat, aby SRN dostála svým povinnostem z titulu své odpovědnosti za mezinárodně protiprávní chování.

SÚS tedy metodicky vymezil podmínky, za nichž mohou být mezinárodní závazky prováděny ve vnitrostátních poměrech. Potvrzuje se přitom, že evropské ústavní soudy se jeho judikaturou často inspirují, a to paradoxně i v případech, kdy jsou jejich vlastní ústavy konstruovány monisticky (např. Ústava ČR),¹⁴² a nikoli „transformačně“, jako Základní zákon. Lze proto odhadovat, že uplatňování mezinárodních smluv bude dříve či později narážet na nepřekonatelnou překážku neslučitelných následných zákonů i v jiných státech.

2.5 Příklady problematického provádění mezinárodních rozhodnutí

2.5.1 Evropský soud pro lidská práva

Neudivuje, že ke „vzpouře“ došlo primárně v Evropě. Plně judicializovaný, obligatorně používaný mechanismus regionální ochrany lidských práv s sebou nese citlivé důsledky ve vnitrostátním právu stran EÚLP, včetně evropských velmocí. ESLP přitom ve svých dalekosáhlých precedenčních rozhodnutích neváhá vykládat EÚLP i metodami, jež ve vnitrostátním právu v zájmu právních jistot zpravidla nejsou připuštěny, především výklad dynamický.

Už v průběhu 20. století se vyskytovaly s prováděním důležitých rozsudků ESLP určité problémy. Povinné státy však zásadně nezpochybňovaly pravomoci ESLP či výklad a aplikaci EÚLP provedené tímto soudem mimo rámec konkrétního odsuzujícího rozsudku. Jednalo se spíše o jednorázové projevy frustrace z toho, že ESLP v mezinárodněprávní argumentaci takového rozsudku neposkytl dostatečnou ochranu jejich významnému svrchovanému zájmu nebo tento zájem zcela ignoroval.¹⁴³

Za průlomový precedent, který transversálně zpochybnil a omezil účinky zásad a pravidel mezinárodního práva, které tomuto právu zajišťují potřebnou efektivitu,

¹⁴² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁴³ Příklady tohoto druhu jsou rozsudky ESLP (stížnost č. 15318/89) ve věci *Loizidou v. Turecko* ze dne 23. března 1995 (exception préliminaire) a ze dne 18. prosince 1996 (au principal), týkající se jurisdikce Turecka na území tzv. Severního Kypru.

zásad mezinárodního práva, jimž Základní zákon poskytl přednost před zákonem, a mezinárodních smluv, které takové přednosti naopak nepožívají.

V očích SÚS zásada *lex posterior derogat priori* překvapivě neodporuje ani mezinárodnímu právu, které údajně přenechává státům, aby si ve svém právním řádu vyřešily vnitrostátní právní účinky kolize mezinárodní smlouvy se zákonem a aby v takové situaci zajistily vnitrostátnímu právu primát. Ostatní strany smlouvy, jež byla v důsledku své kolize s pozdějším zákonem odsunuta, mohou ostatně na takovou situaci reagovat a požadovat, aby SRN dostala svým povinnostem z titulu své odpovědnosti za mezinárodně protiprávní chování.

SÚS tedy metodicky vymezil podmínky, za nichž mohou být mezinárodní závazky prováděny ve vnitrostátních poměrech. Potvrzuje se přitom, že evropské ústavní soudy se jeho judikaturou často inspirují, a to paradoxně i v případech, kdy jsou jejich vlastní ústavy konstruovány monisticky (např. Ústava ČR),¹⁴² a nikoli „transformačně“, jako Základní zákon. Lze proto odhadovat, že uplatňování mezinárodních smluv bude dříve či později narážet na nepřekonatelnou překážku neslučitelných následných zákonů i v jiných státech.

2.5 Příklady problematického provádění mezinárodních rozhodnutí

2.5.1 Evropský soud pro lidská práva

Neudivuje, že ke „vzpouře“ došlo primárně v Evropě. Plně judicializovaný, obligatorně používaný mechanismus regionální ochrany lidských práv s sebou nese citlivé důsledky ve vnitrostátním právu stran EÚLP, včetně evropských velmocí. ESLP přitom ve svých dalekosáhlých precedenčních rozhodnutích neváhá vykládat EÚLP i metodami, jež ve vnitrostátním právu v zájmu právních jistot zpravidla nejsou připuštěny, především výklad dynamický.

Už v průběhu 20. století se vyskytovaly s prováděním důležitých rozsudků ESLP určité problémy. Povinné státy však zásadně nepochybovaly pravomoci ESLP či výklad a aplikaci EÚLP provedené tímto soudem mimo rámec konkrétního odsuzujícího rozsudku. Jednalo se spíše o jednorázové projevy frustrace z toho, že ESLP v mezinárodněprávní argumentaci takového rozsudku neposkytl dostatečnou ochranu jejich významnému svrchovanému zájmu nebo tento zájem zcela ignoroval.¹⁴³

Za průlomový precedent, který transversálně zpochybnil a omezil účinky zásad a pravidel mezinárodního práva, které tomuto právu zajišťují potřebnou efektivitu,

¹⁴² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁴³ Příklady tohoto druhu jsou rozsudky ESLP (stížnost č. 15318/89) ve věci *Loizidou v. Turecko* ze dne 23. března 1995 (exception préliminaire) a ze dne 18. prosince 1996 (au principal), týkající se jurisdikce Turecka na území tzv. Severního Kypru.

včetně zásady nedovolitelnosti vnitrostátního práva, lze považovat až rozhodnutí SÚS z roku 2004 ve věci *Görgülü*.¹⁴⁴ SÚS rozvinul svou konstrukci na základě teze, že Základní zákon nerezignuje na svrchovanost, a proto mu náleží v otázce poměru mezinárodního a vnitrostátního práva poslední slovo. Základní zákon zachovává „klasické“ pojetí, podle něž tento poměr přísluší upravit pouze vnitrostátnímu právu. Nemíní se podrobit bez kontroly a neomezeně „aktům veřejné moci, jež není německá“. Rozhodnutí ESLP jsou v SRN sice vybavena přímými účinky, ty se ale v souladu s článkem 59 odst. 2 Základního zákona uplatní toliko v rovině podústavní.

Německé správní i soudní orgány jsou proto Základním zákonem oprávněny provádět mezinárodní rozhodnutí jen do té míry, když se nedostanou do rozporu s normami vyšší právní síly, především ústavními. Rozhodnutí ESLP nelze tudíž vykonávat automaticky, bez předchozího uvážení, způsobem, jenž by se protivil základním právům a principu právního státu.

Jinými slovy, závazné účinky rozhodnutí ESLP v německém právu zakládají pouze povinnost vnitrostátních orgánů **respektovat** je v tom smyslu, že je **vezmou v úvahu** (*berücksichtigen*).¹⁴⁵ SÚS ukládá národním soudům akceptovat a nezpochybňovat výklad, k němuž dospěl ESLP, avšak dává jim současně prostor ke zvážení, zda aplikace takto vyloženého pravidla EÚLP neporušuje ústavní normy německého práva. Porušení této „reflexivní“ povinnosti představuje akt svévole a vyžaduje ústavní ochranu postižených osob. Závazné účinky mezinárodního rozhodnutí naopak nezakládají povinnost německých orgánů slepě je provádět. Je proto představitelné, že určité mezinárodní rozhodnutí bude provedeno jen částečně či nebude provedeno vůbec.

Jiné rozhodnutí SÚS,¹⁴⁶ ve věci vnitrostátních účinků rozsudku MSD ve věci *LaGrand*,¹⁴⁷ obdobně vychází z toho, že je třeba respektovat výklad mezinárodněprávní normy, k němuž ve svém rozhodnutí dospěl MSD. SÚS si však vyhrazuje pravomoc upřít takto vyloženému pravidlu vnitrostátní účinky, pokud by se jeho aplikace přičila ústavním a jiným normám vyšší právní síly.

Lze shrnout, že SÚS na jedné straně podřídil mezinárodní právo „pyramidální“ logice cílového vnitrostátního práva, kterou samo mezinárodní právo nemá. Na straně druhé, podmínil přenos závazných účinků mezinárodních rozhodnutí do práva vnitrostátního tím, že tato rozhodnutí budou nejprve konfrontována s požadavky Základního zákona, a podle výsledku této konfrontace budou jejich účinky uvnitř

¹⁴⁴ Rozhodnutí 2 BvR 1481/04 ze dne 14. října 2004. SÚS (druhý senát) jím reagoval na rozsudek ESLP ve věci *Görgülü v. Německo*, ze dne 26. února 2004 (stížnost č. 74969/01). ESLP v něm konstatoval porušení čl. 8 EÚLP ze strany SRN ve věci, v níž došlo k adopci dítěte německé matky a tureckého otce bez souhlasu tohoto biologického rodiče.

¹⁴⁵ Definici uvedeného pojmu viz v par. 62 rozhodnutí *Görgülü*: „‘Berücksichtigen’ bedeutet, die Konventionsbestimmung in der Auslegung des Gerichtshofs zur Kenntnis zu nehmen und auf den Fall anzuwenden.“

¹⁴⁶ Rozhodnutí SÚS, BVerfG, JZ 62 (2007), 887 ze dne 19. září 2006.

¹⁴⁷ Rozsudek MSD ve věci *LaGrand (Germany v. United States of America)* ze dne 27. června 2001 (I.C.J. Reports 2001, s. 466).

státu případně filtrovány. Je namístě vyslovit pochybnosti o souladu takového „reduktivního“ postupu s mezinárodněprávní zásadou nedovolitelnosti vnitrostátního práva tak, jak je v tomto pojednání definována.

Pouhých dvacet měsíců po svém rozsudku ve věci *Görgülü v. Německo* vydal ESLP rozsudek *Hirst v. Spojené království*.¹⁴⁸ Ten se – na rozdíl od rozsudku ve věci *Görgülü* – stal v daném státě předmětem kritické pozornosti nikoli moci soudní, nýbrž výkonné a zákonodárné. ESLP v něm konstatoval, že Spojené království svým paušálním, „neodstínovaným“ legislativním zákazem (tzv. blanket ban) práva volit vysloveným osobám, zbaveným svobody v trestním řízení, porušilo článek 3 Protokolu č. 1 k EÚLP. Tehdejší předseda vlády D. Cameron v reakci na odsuzující rozsudek ESLP veřejně podpořil existující zákonný zákaz a tento rozsudek označil za nepřipadné rozhodnutí „cizího soudu“. Britský parlament navzdory konstatovanému porušení EÚLP svou vůli projevenou v závadném zákoně následně zdrcující většinou hlasů potvrdil.¹⁴⁹

Nejrazantněji se k výkonu rozsudků ESLP postavila Ruská federace (RF), která odmítla provést jeho rozsudek z roku 2013 ve věci *Ančugov a Gladkov*.¹⁵⁰ Lze obrazně říci, že odsouzený stát využil k odůvodnění svého negativního postoje „cestičky prošlapané“ již dříve Spojeným královstvím a SRN. Na jedné straně se rozsudek *Ančugov a Gladkov* věcně příliš nelišil od rozsudku *Hirst* (zákaz volebního práva pro vězněné osoby), zpochybňovaného ve Spojeném království, ovšem s tím, že na rozdíl od tohoto státu je v Rusku zákaz volebního práva zakotven přímo v Ústavě (článek 32 odst. 3).¹⁵¹ Na straně druhé, vnitrostátní účinky tohoto rozsudku byly v Rusku zpochybněny na základě ústavněprávní argumentace, obdobně, jako tomu bylo u rozsudku ve věci *Görgülü*. Postoj RF je nicméně kategoričtější než v případě SRN.

V době, kdy ruská vláda čelila rozsudku *Ančugov a Gladkov*, Ústavní soud RF již byl vybaven zvláštní pravomocí opravňující ho posoudit slučitelnost mezinárodních rozhodnutí s Ústavou.¹⁵² Pokud je v řízení před Ústavním soudem zjištěn nesoulad, nelze uvedené rozhodnutí v Rusku provést. Jeho přezkum má ovšem jiné parametry než kontrola, kterou ve srovnatelných souvislostech předepsal SÚS. Ústavní soud RF jej zarámoval tak, že zatímco text mezinárodní smlouvy, kterou

¹⁴⁸ Rozsudek ESLP, stížnost č. 74025/01 *Hirst v. Spojené království*, ze dne 6. října 2005.

¹⁴⁹ K širším souvislostem tohoto postoje Spojeného království srov. Malenovský, „Hledání šifry k textu“.

¹⁵⁰ Rozsudek ESLP, stížnosti č. 11157/04 a 15162/05 *Ančugov a Gladkov v. Rusko*, ze dne 4. července 2013.

¹⁵¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁵² Stalo se tak federálním ústavním zákonem č. 7, jenž mění federální ústavní zákon č. 1 z roku 1994. Zákon č. 7 vstoupil v platnost 15. prosince 2015, nová úprava je nyní obsažena v čl. 104 odst. 2 a čl. 106 odst. 2 federálního ústavního zákona. Primárním podnětem k ukotvení této nevidané pravomoci v uvedeném novelizujícím ústavním zákonu se zřejmě staly rozsudky ESLP ve věci *Chodorkovskij v. Rusko* (stížnost č. 5829/04), ze dne 31. května 2011, a ve věci *Jukos v. Rusko* (stížnost č. 14902/04), ze dne 20. září 2011. Oba konstatovaly porušení EÚLP ze strany Ruska, přičemž v souvislosti s druhým z nich ESLP rozsudkem z 31. července 2014 přiznal obětem gigantické spravedlivé zadostiučinění v částce blížící se dvěma miliardám eur.

státu případně filtrovány. Je namístě vyslovit pochybnosti o souladu takového „reduktivního“ postupu s mezinárodněprávní zásadou nedovolitelnosti vnitrostátního práva tak, jak je v tomto pojednání definována.

Pouhých dvacet měsíců po svém rozsudku ve věci *Görgülü v. Německo* vydal ESLP rozsudek *Hirst v. Spojené království*.¹⁴⁸ Ten se – na rozdíl od rozsudku ve věci *Görgülü* – stal v daném státě předmětem kritické pozornosti nikoli moci soudní, nýbrž výkonné a zákonodárné. ESLP v něm konstatoval, že Spojené království svým paušálním, „neodstínovaným“ legislativním zákazem (tzv. blanket ban) práva volit vysloveným osobám, zbaveným svobody v trestním řízení, porušilo článek 3 Protokolu č. 1 k EÚLP. Tehdejší předseda vlády D. Cameron v reakci na odsuzující rozsudek ESLP veřejně podpořil existující zákonný zákaz a tento rozsudek označil za nepřipadné rozhodnutí „cizího soudu“. Britský parlament navzdory konstatovanému porušení EÚLP svou vůlí projevenou v závadném zákoně následně zdrcující většinou hlasů potvrdil.¹⁴⁹

Nejrazantněji se k výkonu rozsudků ESLP postavila Ruská federace (RF), která odmítla provést jeho rozsudek z roku 2013 ve věci *Ančugov a Gladkov*.¹⁵⁰ Lze obrazně říci, že odsouzený stát využil k odůvodnění svého negativního postoje „cestičky prošlapané“ již dříve Spojeným královstvím a SRN. Na jedné straně se rozsudek *Ančugov a Gladkov* věcně příliš nelišil od rozsudku *Hirst* (zákaz volebního práva pro vězněné osoby), zpochybňovaného ve Spojeném království, ovšem s tím, že na rozdíl od tohoto státu je v Rusku zákaz volebního práva zakotven přímo v Ústavě (článek 32 odst. 3).¹⁵¹ Na straně druhé, vnitrostátní účinky tohoto rozsudku byly v Rusku zpochybněny na základě ústavněprávní argumentace, obdobně, jako tomu bylo u rozsudku ve věci *Görgülü*. Postoj RF je nicméně kategoričtější než v případě SRN.

V době, kdy ruská vláda čelila rozsudku *Ančugov a Gladkov*, Ústavní soud RF již byl vybaven zvláštní pravomocí opravňující ho posoudit slučitelnost mezinárodních rozhodnutí s Ústavou.¹⁵² Pokud je v řízení před Ústavním soudem zjištěn nesoulad, nelze uvedené rozhodnutí v Rusku provést. Jeho přezkum má ovšem jiné parametry než kontrola, kterou ve srovnatelných souvislostech předepsal SÚS. Ústavní soud RF jej zarámoval tak, že zatímco text mezinárodní smlouvy, kterou

¹⁴⁸ Rozsudek ESLP, stížnost č. 74025/01 *Hirst v. Spojené království*, ze dne 6. října 2005.

¹⁴⁹ K širším souvislostem tohoto postoje Spojeného království srov. Malenovský, „Hledání šifry k textu“.

¹⁵⁰ Rozsudek ESLP, stížnosti č. 11157/04 a 15162/05 *Ančugov a Gladkov v. Rusko*, ze dne 4. července 2013.

¹⁵¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁵² Stalo se tak federálním ústavním zákonem č. 7, jenž mění federální ústavní zákon č. 1 z roku 1994. Zákon č. 7 vstoupil v platnost 15. prosince 2015, nová úprava je nyní obsažena v čl. 104 odst. 2 a čl. 106 odst. 2 federálního ústavního zákona. Primárním podnětem k ukotvení této nevidané pravomoci v uvedeném novelizujícím ústavním zákonu se zřejmě staly rozsudky ESLP ve věci *Chodorkovskij v. Rusko* (stížnost č. 5829/04), ze dne 31. května 2011, a ve věci *Jukos v. Rusko* (stížnost č. 14902/04), ze dne 20. září 2011. Oba konstatovaly porušení EÚLP ze strany Ruska, přičemž v souvislosti s druhým z nich ESLP rozsudkem z 31. července 2014 přiznal obětem gigantické spravedlivé zadostiučnění v částce blízké se dvěma miliardám eur.

RF dobrovolně ratifikovala, nelze z hlediska Ústavy zpochybnit, je naopak možno přezkoumat její výklad, k němuž dospěl mezinárodní soud. Ústavně akceptovatelný výklad dané smlouvy představuje toliko interpretace, jež byla dosažena metodami, které respektují články 26 a 31 odst. 1 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.¹⁵³ Pokud tedy ESLP ve svém rozhodnutí přizná pojmům obsaženým v EÚLP jiný význam než „obvyklý“, je dotčený smluvní stát oprávněn takový výklad Úmluvy odmítnout, neboť k němu svou ratifikací nedal souhlas.

V daném případě Ústavní soud RF shledal, že ESLP vyložil příslušné ustanovení EÚLP evolutivní metodou, přičemž výsledek jejího použití není konsensuálně akceptován členy Rady Evropy. Proto nelze rozsudek ve věci *Ančugov a Gladkov* v RF provést.¹⁵⁴

K uvedené přezkumné kompetenci Ústavního soudu RF i k jejímu použití ve výše citované věci se vyjádřila svým posudkem tzv. Benátská komise. Seznala, že způsob, jakým je kompetence prováděna, porušuje mezinárodní právo. Tomuto právu by vyhovělo, kdyby byl Ústavní soud povolán, aby posoudil určitý způsob výkonu mezinárodního rozhodnutí, navrhovaný vnitrostátním orgánem, nikoli však k tomu, aby mohl odmítnout vykonat předmětné rozhodnutí jako takové.¹⁵⁵

2.5.2 Mezinárodní soudní dvůr

Vzhledem k lidskoprávnímu zaměření publikace by prima vista bylo možno vyloučit z dalších úvah Mezinárodní soudní dvůr a jeho rozhodnutí. Tento soud je orgánem OSN, tedy organizace, již tvoří výlučně státy, a fyzické ani právnické osoby k němu nemají přístup. Na rozdíl od ESLP není tedy MSD povolán k posuzování lidskoprávních sporů stricto sensu. Ve stoletém rozhodování MSD i jeho předchůdce Stálého dvora sice nechybějí případy, v nichž práva soukromých osob hrála významnou úlohu, avšak v logice žalob státu proti státu k nim soud vesměs přistupoval prizmatem diplomatické ochrany. Nahlížel na takové případy jako na spory mezi státy, neboť neuspokojená práva poškozené soukromé osoby byla žalována jejím domovským státem z titulu státní příslušnosti oběti.¹⁵⁶

Na přelomu 20. a 21. století se MSD do určité míry odklonil od klasických kanonů diplomatické ochrany. Učinil tak zejména ve třech rozhodnutích o žalobách, v nichž domovské státy poškozených soukromých osob – Paraguay, SRN a Mexiko – postupně žalovaly Spojené státy. Žalující státy tvrdily, že USA upřely

¹⁵³ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

¹⁵⁴ Srov. nález Ústavního soudu RF, No.12-II/2016 ze dne 19. dubna 2016.

¹⁵⁵ K podrobnostem popsané ústavní situace i k názoru Benátské komise srov. Commission européenne pour la démocratie par le droit (Commission de Venise). „Avis sur les amendements a la loi constitutionnelle fédérale sur lacour constitutionnelle“, Avis n° 832/2015, CDL-AD(2016)016, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)016-f](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)016-f).

¹⁵⁶ Srov. např. rozsudek MSD ve věci *Nottebohm (Liechtenstein v. Guatemala, second phase)* ze dne 6. dubna 1955 (I.C.J. Reports 1955, s. 4).

zajímavým osobám konzulární ochranu, zaručenou jim článkem 36 Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích¹⁵⁷ z roku 1963. Uvedený článek stanoví zejména právo konzulárních úředníků vysílajícího státu na kontinuální styk s příslušníky tohoto státu, zadržovanými či vězněnými v přijímacím státě. Práva v článku 36 mají být vykonávána v souladu se zákony a předpisy přijímacího státu, avšak za předpokladu, že budou naplněny cíle, pro něž byla dotčená práva Úmluvou poskytnuta. USA coby žalovaný stát ratifikovaly nejen uvedenou Vídeňskou úmluvu, ale též dodatkový protokol, jenž stanoví obligatorní jurisdikci MSD při řešení sporů z ní.

MSD vyložil, že citovaný článek 36 se neobrací pouze na státy, nýbrž současně stanoví i práva samotných osob. V prvním ze tří posuzovaných případů vydal pouze předběžné opatření, jímž USA uložil, aby odložily výkon trestu smrti na paraguayském příslušníku Breardovi.¹⁵⁸ Nejvyšší soud USA (dále jen „Nejvyšší soud“) se nicméně předběžnému opatření odmítl podříditi, a to s poukazem na vnitrostátní právo. Odmítnutí odůvodnil svým vlastním výkladem Vídeňské úmluvy z roku 1963, v souladu s nímž – pokud neexistuje jasná a výslovná zmínka v opačném smyslu – mají se při provádění této úmluvy použít procesní pravidla práva státu, jehož soud rozhoduje v trestním řízení o dané osobě (*lex fori*). Právní řád USA coby *lex fori* přitom požaduje, aby dotčená osoba napadla případně chyby v trestním řízení již před soudy členského státu federace, nikoli až před soudem federálním. Tomuto procesnímu pravidlu odsouzený Breard nedostál. Náprava proto není možná.¹⁵⁹

I ve dvou dalších mezistátních sporech, a to ve věcech práv německých občanů, bratrů LaGrandů¹⁶⁰ a práv skupiny 51 mexických státních příslušníků,¹⁶¹ nicméně MSD svůj výklad článku 36 potvrdil a shledal, že USA jeho ustanovení porušily. Do výkladu implicitně promítl zásadu nedovolitelnosti vnitrostátního práva v tom smyslu, že výslovně upřel relevanci ústavnímu rozměru problému. Připomněl, že práva zaručená Vídeňskou úmluvou o konzulárních stycích¹⁶² jsou „právy smluvními“, jež se USA zavázaly ve vztahu k dotčené osobě plnit, bez ohledu na to, jak pojímá práva na obhajobu jejich ústavní právo.¹⁶³ Uznal nicméně, že povinnost, kterou ve svém rozsudku uložil, lze provést různými způsoby. O jejich výběru přísluší rozhodnout odsouzenému státu.¹⁶⁴

¹⁵⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích.

¹⁵⁸ Úsnesení ve věci *Vienna Convention on Consular Relations (Paraguay v. United States of America)* ze dne 9. dubna 1998, Provisional Measures (I.C.J. Reports 1998, s. 248).

¹⁵⁹ K tomu blíže Bradley, Curtis A. „Sanchez-Llamas v. Oregon, 126 S.Ct. 2669“. *The American Journal of International Law*, roč. 100, č. 4, 2006, s. 882–883.

¹⁶⁰ Srov. rozsudek MSD ze dne 27. června 2001.

¹⁶¹ Srov. rozsudek MSD ve věci *Avena and Other Mexican Nationals (Mexico v. United States of America)*, ze dne 31. března 2004 (I.C.J. Reports 2004, s. 12).

¹⁶² Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích.

¹⁶³ *Ibid.*, § 139.

¹⁶⁴ Srov. komentář I.C.J. Reports 1998, s. 883.

zainteresovaným osobám konzulární ochranu, zaručenou jim článkem 36 Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích¹⁵⁷ z roku 1963. Uvedený článek stanoví zejména právo konzulárních úředníků vysílajícího státu na kontinuální styk s příslušníky tohoto státu, zadržovanými či vězněnými v přijímacím státě. Práva v článku 36 mají být vykonávána v souladu se zákony a předpisy přijímacího státu, avšak za předpokladu, že budou naplněny cíle, pro něž byla dotčená práva Úmluvou poskytnuta. USA coby žalovaný stát ratifikovaly nejen uvedenou Vídeňskou úmluvu, ale též dodatkový protokol, jenž stanoví obligatorní jurisdikci MSD při řešení sporů z ní.

MSD vyložil, že citovaný článek 36 se neobrací pouze na státy, nýbrž současně stanoví i práva samotných osob. V prvním ze tří posuzovaných případů vydal pouze předběžné opatření, jímž USA uložil, aby odložily výkon trestu smrti na paraguayském příslušníku Breardovi.¹⁵⁸ Nejvyšší soud USA (dále jen „Nejvyšší soud“) se nicméně předběžnému opatření odmítl podřídit, a to s poukazem na vnitrostátní právo. Odmítnutí odůvodnil svým vlastním výkladem Vídeňské úmluvy z roku 1963, v souladu s nímž – pokud neexistuje jasná a výslovná zmínka v opačném smyslu – mají se při provádění této úmluvy použít procesní pravidla práva státu, jehož soud rozhoduje v trestním řízení o dané osobě (*lex fori*). Právní řád USA coby *lex fori* přitom požaduje, aby dotčená osoba napadla případné chyby v trestním řízení již před soudy členského státu federace, nikoli až před soudem federálním. Tomuto procesnímu pravidlu odsouzený Breard nedostál. Náprava proto není možná.¹⁵⁹

I ve dvou dalších mezistátních sporech, a to ve věcech práv německých občanů, bratrů LaGrandů¹⁶⁰ a práv skupiny 51 mexických státních příslušníků,¹⁶¹ nicméně MSD svůj výklad článku 36 potvrdil a shledal, že USA jeho ustanovení porušily. Do výkladu implicitně promítl zásadu nedovolitelnosti vnitrostátního práva v tom smyslu, že výslovně upřel relevanci ústavnímu rozměru problému. Připomněl, že práva zaručená Vídeňskou úmluvou o konzulárních stycích¹⁶² jsou „právy smluvními“, jež se USA zavázaly ve vztahu k dotčené osobě plnit, bez ohledu na to, jak pojímá práva na obhajobu jejich ústavní právo.¹⁶³ Uznal nicméně, že povinnost, kterou ve svém rozsudku uložil, lze provést různými způsoby. O jejich výběru přísluší rozhodnout odsouzenému státu.¹⁶⁴

¹⁵⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích.

¹⁵⁸ Usnesení ve věci *Vienna Convention on Consular Relations (Paraguay v. United States of America)* ze dne 9. dubna 1998, Provisional Measures (I.C.J. Reports 1998, s. 248).

¹⁵⁹ K tomu blíže Bradley, Curtis A. „Sanchez-Llamas v. Oregon, 126 S.Ct. 2669“. *The American Journal of International Law*, roč. 100, č. 4, 2006, s. 882–883.

¹⁶⁰ Srov. rozsudek MSD ze dne 27. června 2001.

¹⁶¹ Srov. rozsudek MSD ve věci *Avena and Other Mexican Nationals (Mexico v. United States of America)*, ze dne 31. března 2004 (I.C.J. Reports 2004, s. 12).

¹⁶² Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích.

¹⁶³ *Ibid.*, § 139.

¹⁶⁴ Srov. komentář I.C.J. Reports 1998, s. 883.

Nejvyšší soud zaujal k „mexickému“ rozsudku MSD *Avena* postoj v rozhodnutích ve věcech *Sanchez-Llamas v. Oregon* a *Medellin v. Texas*.¹⁶⁵ Třebaže jej v podstatě odmítl provést, nezvolil k tomu metodu frontální konfrontace s jeho právním základem. Zpochybnil jej vlastním výkladem relevantních pravidel mezinárodního práva, a to jak článku 36 Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích (viz výše), tak ustanovení Charty OSN a Statutu MSD, které definují právní následky rozhodnutí MSD.

V tomto posledním ohledu za prvé zdůraznil, že odmítne-li strana ve sporu podřídit se rozsudku MSD, druhá strana nemá k dispozici právní prostředek nápravy, nýbrž jen politickou volbu obrátit se na Radu bezpečnosti. Závaznost rozsudku MSD je tak v očích Nejvyššího soudu relativní. Za druhé, stranám v řízení před Nejvyšším soudem se nepodařilo prokázat, že by existoval stát, jenž s rozsudky MSD zachází tak, že jsou závazné pro jeho národní soudy. Toto negativní zjištění nabádá k tomu, aby se USA k rozsudkům MSD chovaly se stejnou obezřetností.¹⁶⁶ Nejvyšší soud poukázal za třetí na to, že mezinárodní rozhodnutí musí být uvnitř státu podrobena politické kontrole. Provádět takovou kontrolu ovšem nepřísluší soudům, nýbrž Kongresu. Ten tedy musí rozhodnout o tom, jak bude předmětné mezinárodní rozhodnutí provedeno. Federální vláda nemá naopak k provedení mezinárodního rozsudku odpovídající vnitrostátní právní nástroje. Proto, navzdory tomu, že se prezident USA obrátil formou memoranda na Attorney general s tím, že USA „v souladu s obecnými principy zdvořilosti“ dostojí svým mezinárodním závazkům, nemá jeho projev vůle pro národní soudy účinky závazného pokynu.

Nejvyšší soud na základě uvedených a dalších argumentů dovodil, že rozsudky MSD nevyvolávají uvnitř státu „přímé účinky“ a vyžadují od národních soudů na nejvyšší **zdvořilé zvážení** (respectful consideration). V tomto ohledu se Nejvyšší soud patrně inspiroval úvahami a závěry SÚS v jeho rozhodnutí ve věci *Görgülü*. Uvedený prostor k uvážení, jímž provádějící stát disponuje, obnáší, že výklad použitelných norem mezinárodního práva, k němuž MSD ve svém rozsudku dospěje, musí soudy tohoto státu pouze vzít zdvořile v úvahu, nikoli s ním zacházet jako se závazným.

¹⁶⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojených států ve věci *Sanchez-Llamas v. Oregon* [126 S.Ct. 2669 (2006)] ze dne 28. června 2006; a ve věci *Medellin v. Texas* [128 S. Ct. 1346 (2008)] ze dne 25. března 2008. V podrobnostech srov. Townsend, Jesse. „Medellin Stands Alone: Common Law Nations Do Not Show a Shared Post-ratification Understanding of the ICJ“. *The Yale Journal of International Law*, roč. 34, č. 2, 2009, s. 463–497, <http://digitalcommons.law.yale.edu/yjil/vol34/iss2/5/>; Palombino, Fulvio M. „Compliance with International Judgements: Between Supremacy of International Law and National Fundamental Principles“. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, roč. 75, 2015, s. 509–510, http://www.zaoerv.de/75_2015/75_2015_3_a_503_530.pdf; Bradley, „Sanchez-Llamas v. Oregon“, s. 882–888; Petersen, Niels. „Determining the Domestic Effect of International Law through the Prism of Legitimacy“. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, roč. 72, 2012, s. 223–260, http://www.zaoerv.de/72_2012/72_2012_2_a_223_260.pdf.

¹⁶⁶ „Yet neither *Medellin* nor his amici have identified a single nation that treats ICJ judgments as binding in domestic courts. The lack of any basis for supposing that any other country would treat ICJ judgments as directly enforceable as a matter of their domestic law strongly suggests that the treaty should not be so viewed in our courts.“ (Supreme Court of the United States. „*Medellin v. Texas*“, s. 3, <https://www.supremecourt.gov/opinions/07pdf/06-984.pdf>).

Rozsudek ve věci *Avena* nelze podle Nejvyššího soudu uvnitř státu provést, neboť tomu brání výše uvedené zákonné procesní normy o vedení kontradiktorního trestního řízení, jejichž použitelnost garantuje Vídeňská úmluva o konzulárních stycích.¹⁶⁷ V daném ohledu se obě citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu značně liší od rozhodnutí SÚS ve věcech *Görgülü* a *LaGrand*, neboť na rozdíl od nich upírají mezinárodnímu soudu pravomoc interpretovat použité mezinárodněprávní normy se závaznými účinky pro národní soudy, které mají určité jeho rozhodnutí provést. Nejvyšší soud se na poli výkladu mezinárodního práva považuje svým způsobem za rovnocenného partnera MSD, ač jeho soudní kompetence byla založena právním řádem jediného státu, a nikoli společnou vůlí subjektů mezinárodního společenství.

V ohledu popsaných relativních účinků výkladu, k němuž dospěl kompetentní mezinárodní soud, se postoj Nejvyššího soudu naopak podobá pozici ruského Ústavního soudu, který je rovněž ochoten strpět jen určitý výklad. Uvedená představa takřka rovnocenného vztahu mezinárodního a vnitrostátního soudu při výkladu norem mezinárodního práva dokládá bídu současné úrovně institucionalizace a judicializace obecného a univerzálního mezinárodního práva, jež si dosud nezřídilo společný mezinárodní soud s obligatorní jurisdikcí, nezná institut předběžné otázky věci výkladu jeho norem a neobsahuje ani univerzální mezinárodněprávní mechanismus závazného provádění mezinárodních soudních rozhodnutí.

Jiným rozhodnutím MSD, které nebylo uvnitř státu provedeno s poukazem na neslučitelnost s vnitrostátním právem, se stal rozsudek ve věci *Jurisdikčních imunit státu* z roku 2012.¹⁶⁸ MSD rozhodl ve prospěch Německa, které namítalo, že mu Itálie (její Kasační soud) upřela imunitu před svými vnitrostátními soudy ve věcech žalob soukromých osob na náhradu škody z důvodu válečných zločinů spáchaných německou armádou v průběhu druhé světové války. Ačkoli z hlediska vlastní mezinárodněprávní úpravy jurisdikčních a exekučních imunit byl rozsudek MSD přesvědčivě vyargumentován, byl částí nauky kritizován proto, že nechal v úvahu vývoj ochrany lidských práv v mezinárodním právu.¹⁶⁹ Tato okolnost hrála při provádění uvedeného rozsudku italskými soudy nepřímo roli. Nabízelo se totiž – v opačném smyslu, než to učinil Nejvyšší soud USA ve výše citovaných rozhodnutích – zpochybnit nikoli „příliš“, ale naopak „nedostatečně“ „lidskoprávní“ výklad mezinárodního práva, k němuž dospěl MSD.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích.

¹⁶⁸ Rozsudek MSD ve věci *Jurisdictional immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening)* ze dne 3. února 2012 (I.C.J. Reports 2012, s. 99). V podrobnostech srov. Kolb, Robert – Jardim Oliveira, Thiago Braz. „Le droit des immunités juridictionnelles étatiques et l'arrêt de la Cour internationale de Justice dans l'affaire italo-allemande“. *Revue suisse de droit international et européen*, roč. 23, č. 2, 2013, s. 243–264.

¹⁶⁹ Srov. Malenovský, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část a poměr k jiným právním systémům*, 6. vyd. Brno/Plzeň: Doplněk/Aleš Čeněk, 2014, s. 120.

¹⁷⁰ Tento postup doporučoval Robert Kolb (Kolb, Robert. „The relationship between the international and the municipal legal order: reflections on the decision n° 238/2014 of the Italian Constitutional Court“. *Questions of International Law*, 2014, s. 5–16).

Rozsudek ve věci *Avena* nelze podle Nejvyššího soudu uvnitř státu provést, neboť tomu brání výše uvedené zákonné procesní normy o vedení kontradiktorního trestního řízení, jejichž použitelnost garantuje Vídeňská úmluva o konzulárních stycích.¹⁶⁷ V daném ohledu se obě citovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu značně liší od rozhodnutí SÚS ve věcech *Görgülü* a *LaGrand*, neboť na rozdíl od nich upírají mezinárodnímu soudu pravomoc interpretovat použité mezinárodněprávní normy se závaznými účinky pro národní soudy, které mají určité jeho rozhodnutí provést. Nejvyšší soud se na poli výkladu mezinárodního práva považuje svým způsobem za rovnocenného partnera MSD, ač jeho soudní kompetence byla založena právním řádem jediného státu, a nikoli společnou vůlí subjektů mezinárodního společenství.

V ohledu popsaných relativních účinků výkladu, k němuž dospěl kompetentní mezinárodní soud, se postoj Nejvyššího soudu naopak podobá pozici ruského Ústavního soudu, který je rovněž ochoten strpět jen určitý výklad. Uvedená představa takřka rovnocenného vztahu mezinárodního a vnitrostátního soudu při výkladu norem mezinárodního práva dokládá bídu současné úrovně institucionalizace a judicializace obecného a univerzálního mezinárodního práva, jež si dosud nezřídilo společný mezinárodní soud s obligatorní jurisdikcí, nezná institut předběžné otázky věci výkladu jeho norem a neobsahuje ani univerzální mezinárodněprávní mechanismus závazného provádění mezinárodních soudních rozhodnutí.

Jiným rozhodnutím MSD, které nebylo uvnitř státu provedeno s poukazem na neslučitelnost s vnitrostátním právem, se stal rozsudek ve věci *Jurisdikčních imunit státu* z roku 2012.¹⁶⁸ MSD rozhodl ve prospěch Německa, které namítalo, že mu Itálie (její Kasační soud) upřela imunitu před svými vnitrostátními soudy ve věcech žalob soukromých osob na náhradu škody z důvodu válečných zločinů spáchaných německou armádou v průběhu druhé světové války. Ačkoli z hlediska vlastní mezinárodněprávní úpravy jurisdikčních a exekučních imunit byl rozsudek MSD přesvědčivě vyargumentován, byl částí nauky kritizován proto, že nevzal v úvahu vývoj ochrany lidských práv v mezinárodním právu.¹⁶⁹ Tato okolnost hrála při provádění uvedeného rozsudku italskými soudy nepřímo roli. Nabízelo se totiž – v opačném smyslu, než to učinil Nejvyšší soud USA ve výše citovaných rozhodnutích – zpochybnit nikoli „příliš“, ale naopak „nedostatečně“ „lidskoprávní“ výklad mezinárodního práva, k němuž dospěl MSD.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb., o Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích.

¹⁶⁸ Rozsudek MSD ve věci *Jurisdictional immunities of the State (Germany v. Italy: Greece intervening)* ze dne 3. února 2012 (I.C.J. Reports 2012, s. 99). V podrobnostech srov. Kolb, Robert – Jardim Oliveira, Thiago Braz. „Le droit des immunités juridictionnelles étatiques et l'arrêt de la Cour internationale de Justice dans l'affaire italo-allemande“. *Revue suisse de droit international et européen*, roč. 23, č. 2, 2013, s. 243–264.

¹⁶⁹ Srov. Malenovský, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné. Obecná část a poměr k jiným právním systémům*, 6. vyd. Brno/Plzeň: Doplněk/Aleš Čeněk, 2014, s. 120.

¹⁷⁰ Tento postup doporučoval Robert Kolb (Kolb, Robert. „The relationship between the international and the municipal legal order: reflections on the decision n° 238/2014 of the Italian Constitutional Court“. *Questions of International Law*, 2014, s. 5–16).

Pokyny k vnitrostátnímu provádění citovaného rozsudku MSD udělil italský Ústavní soud ve svém rozhodnutí z roku 2014.¹⁷¹ Na rozdíl od Nejvyššího soudu USA však nezvolil cestu polemiky s MSD stran výkladu, nýbrž – po vzoru SÚS – upřednostnil metodu „recepční rezistence“. Ve svém rozhodnutí sdělil: „Obyčejové mezinárodní právo se nachází za hranicemi italského právního řádu a jeho aplikace musí respektovat zásadu konformního výkladu, to znamená, musí se řídit výkladem, dosaženým v původním právním řádu, tedy v právním řádu mezinárodním.“ Výsledek, předložený MSD, Ústavní soud nicméně odmítl recipovat do italského práva. Prohlásil, že jakkoli je mezinárodní obyčejová úprava imunit teoreticky způsobilá proniknout do italského práva prostřednictvím článku 10 italské Ústavy coby „ústavní hodnota“, nepatří to pro daný případ. Výklad, ke kterému dospěl MSD, je totiž neslučitelný s některými základními právy (zejména pak s právem na přístup k soudu) tak, jak tato práva chrání italská Ústava a vykládá je italský Ústavní soud. Z toho důvodu rozsudek MSD nemůže být v Itálii proveden.

Je třeba dodat, že citovaný pokyn Ústavního soudu představuje pro italské soudy skutečnou „Sofinu volbu“. Nabízí se jim buď se Ústavnímu soudu podřídit, rozsudek MSD neaplikovat, a jednat tak flagrantně v rozporu s mezinárodněprávní zásadou nedovolitelnosti vnitrostátního práva, nebo naopak uvedenou zásadu respektovat a rozsudek MSD provést, nicméně za cenu neuposlechnutí svého Ústavního soudu, což naopak zapovídá italské ústavní právo.

2.5.3 Mezinárodní rozhodčí orgány

Zvláštní skupinu mezinárodních rozhodnutí, jež mohou v konkrétních případech ovlivnit lidská práva, tvoří nálezy mezinárodních rozhodčích orgánů. Podrobnější komentář si zaslouží tři souběžné nálezy rozhodčího tribunálu zřízeného u Stálého rozhodčího soudu v Haagu, vydané v řízeních o žalobách tří většinových akcionářů výše zmíněné ruské ropné společnosti Jukos v. Ruská federace z roku 2014 (dále jen „rozhodčí tribunál“).¹⁷² Žalobci požadovali odškodnění v celkové částce 114 miliard dolarů. Obdobně jako ve výše citovaném sporu Jukos v. Ruská federace, posouzeném ESLP, napadli faktické vyvlastnění svého majetku v důsledku likvidačního daňového a administrativního postupu ruských orgánů proti Jukosu.

¹⁷¹ V podrobnostech srov. Boggero, Giovanni. „The Legal Implications of Sentenza No. 238/2014 by Italy's Constitutional Court for Italian Municipal Judges: Is Overcoming the „Triepelian Approach“ Possible?“ *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, roč. 76, 2016, s. 203–224, http://www.zaoerv.de/76_2016/76_2016_1_b_203_224.pdf.

¹⁷² Rozhodčí tribunál rozhodoval ve složení Ch. Poncet (Švýcarsko), jmenovaný žalobcem, Stephen M. Schwebel, bývalý americký soudce v MSD, jmenovaný žalovaným státem, a Y. Fortier (Kanada), předseda, jmenovaný generálním sekretariátem Stálého rozhodčího soudu v Haagu. Srov. Boor, Felix. „Die Aufhebung der Yukos-Schiedssprüche des Permanent Court of Arbitration in Den Haag – nur der Anfang einer langen Vollstreckungsodysee?“ *Archiv des Völkerrechts*, roč. 54, č. 3, 2016, s. 306.

Nicméně, na rozdíl od ESLP, jenž kvalifikoval chování Ruska podle EÚLP, tedy lidskoprávní úmluvy, rozhodčí tribunál rozhodoval na základě Smlouvy o energetické chartě (dále jen „Charta“) z roku 1994, mezinárodní smlouvy v oblasti ochrany investic. Charta v článku 26 odst. 3 stanoví bezvýhradnou povinnost stran podřídit se ve sporech při její aplikaci mezinárodnímu rozhodčímu nebo smírčímu řízení.

RF Chartu v r. 1994 podepsala, avšak neratifikovala. Až v r. 2009 deponitáři oznámila, že Chartu nemá v úmyslu ratifikovat. V rozhodčím řízení musela být primárně řešena otázka, zda uvedená smluvní arbitrážní doložka zavazuje Rusko z titulu pouhého podpisu Charty a jejího předběžného provádění. Charta v daném ohledu stanoví, že signatářský stát ji předběžně provádí do doby, než pro něj vstoupí v platnost, pokud ovšem není takové předběžné provádění neslučitelné s jeho Ústavou, zákony a dalšími předpisy. Článek 25 odst. 2 Vídeňské úmluvy o smluvním právu¹⁷³ nadto upřesňuje, že není-li dohodnuto jinak, skončí předběžné provádění smlouvy ve vztahu k určitému státu, oznámí-li tento stát ostatním zainteresovaným státům, že nehodlá být její stranou.

Rusko namítalo absenci platné rozhodčí doložky, a tedy nepřislusnost rozhodčího orgánu, neboť neratifikovalo Chartu a jejímu předběžnému provádění brání Ústava RF. Výkonná moc totiž není způsobilá pouhým podpisem Charty zavázat stát k předběžnému provádění smlouvy. Rozhodčí tribunál rozhodl o své příslusnosti v mezitímních nálezech v roce 2009. Odmítl pozici RF s odůvodněním, že její právo nezakazuje předběžné provádění mezinárodních smluv, a že tudíž do oznámení úmyslu Chartu neratifikovat byla rozhodčí doložkou vázána.¹⁷⁴ V konečných nálezech z roku 2014 ve věci samé rozhodčí tribunál shledal, že Rusko porušilo Chartu, a nařídil mu, aby žalobcům uhradilo částku vyšší než 50 miliard dolarů z titulu kompenzace vzniklé škody. Uvedený obnos představuje historicky nejvyšší pekuniární plnění uložené rozhodčím orgánem na základě mezinárodní smlouvy o ochraně investic.¹⁷⁵ Úspěšní žalobci požádali následně o výkon rozhodčího nálezu na základě Úmluvy o uznávání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z roku 1958 („Newyorská úmluva“)¹⁷⁶ soudy ve Francii, Belgii, SRN, Spojeném království, USA a Indii.¹⁷⁷

¹⁷³ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

¹⁷⁴ Podrobněji srov. De Korte, Jurjen – Putter, Stan. „The Setting Aside of the YUKOS Awards: Full Update“. *Practical Law*, 2016, [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-627-1331?q=the%20A7etting+aside+of%20%84%A2he+Yukos+awards%3a+full+update&_lrTS=20171101125635531&transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-627-1331?q=the%20A7etting+aside+of%20%84%A2he+Yukos+awards%3a+full+update&_lrTS=20171101125635531&transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1).

¹⁷⁵ Podrobněji srov. Van der Bend, Bommel – Nijburg, Kirstin. „Netherlands“. *The European Arbitration Review 2017*, 2016, s. 91, <https://www.debrauw.com/wp-content/uploads/NEWS%20-%20PUBLICATIONS/The-European-Arbitration-Review-2017-Netherlands.pdf>.

¹⁷⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 74/1959 Sb., o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů.

¹⁷⁷ Bajaj, Gitanjali – Billing, Amy. „A Case of Winning Battle and Losing the War: Yukos v. Russian Federation“. *DLA Piper*, 2016, s. 1–6, <https://www.dlapiper.com/en/us/insights/publications/2016/06/yukos-v-russian-federation/>. Srov. též de Korte – Putter, „The Setting Aside of the YUKOS Awards“, s. 90.

Nicméně, na rozdíl od ESLP, jenž kvalifikoval chování Ruska podle EÚLP, tedy lidskoprávní úmluvy, rozhodčí tribunál rozhodoval na základě Smlouvy o energetické chartě (dále jen „Charta“) z roku 1994, mezinárodní smlouvy v oblasti ochrany investic. Charta v článku 26 odst. 3 stanoví bezvýhradnou povinnost stran podřídit se ve sporech při její aplikaci mezinárodnímu rozhodčímu nebo smířčímu řízení.

RF Chartu v r. 1994 podepsala, avšak neratifikovala. Až v r. 2009 deponičtí oznámila, že Chartu nemá v úmyslu ratifikovat. V rozhodčím řízení musela být primárně řešena otázka, zda uvedená smluvní arbitrážní doložka zavazuje Rusko z titulu pouhého podpisu Charty a jejího předběžného provádění. Charta v daném ohledu stanoví, že signatářský stát ji předběžně provádí do doby, než pro něj vstoupí v platnost, pokud ovšem není takové předběžné provádění neslučitelné s jeho Ústavou, zákony a dalšími předpisy. Článek 25 odst. 2 Vídeňské úmluvy o smluvním právu¹⁷³ nadto upřesňuje, že není-li dohodnuto jinak, skončí předběžné provádění smlouvy ve vztahu k určitému státu, oznámí-li tento stát ostatním zainteresovaným státům, že nehodlá být její stranou.

Rusko namítalo absenci platné rozhodčí doložky, a tedy nepřislusnost rozhodčího orgánu, neboť neratifikovalo Chartu a jejímu předběžnému provádění brání Ústava RF. Výkonná moc totiž není způsobilá pouhým podpisem Charty zavázat stát k předběžnému provádění smlouvy. Rozhodčí tribunál rozhodl o své příslusnosti v mezitímních nálezech v roce 2009. Odmítl pozici RF s odůvodněním, že její právo nezakazuje předběžné provádění mezinárodních smluv, a že tudíž do oznámení úmyslu Chartu neratifikovat byla rozhodčí doložkou vázána.¹⁷⁴ V konečných nálezech z roku 2014 ve věci samé rozhodčí tribunál shledal, že Rusko porušilo Chartu, a nařídil mu, aby žalobcům uhradilo částku vyšší než 50 miliard dolarů z titulu kompenzace vzniklé škody. Uvedený obnos představuje historicky nejvyšší pekuniární plnění uložené rozhodčím orgánem na základě mezinárodní smlouvy o ochraně investic.¹⁷⁵ Úspěšní žalobci požádali následně o výkon rozhodčího nálezu na základě Úmluvy o uznávání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z roku 1958 („Newyorská úmluva“)¹⁷⁶ soudy ve Francii, Belgii, SRN, Spojeném království, USA a Indii.¹⁷⁷

¹⁷³ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

¹⁷⁴ Podrobněji srov. De Korte, Jurjen – Putter, Stan. „The Setting Aside of the YUKOS Awards: Full Update“. *Practical Law*, 2016, [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-627-1331?q=the%C2%A7etting+aside+of%E2%84%A2he+Yukos+awards%3a+full+update&_lrTS=20171101125635531&transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)&firstPage=true&bhcp=1](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/8-627-1331?q=the%C2%A7etting+aside+of%E2%84%A2he+Yukos+awards%3a+full+update&_lrTS=20171101125635531&transitionType=Default&contextData=(sc.Default)&firstPage=true&bhcp=1).

¹⁷⁵ Podrobněji srov. Van der Bend, Bommel – Nijburg, Kirstin. „Netherlands“. *The European Arbitration Review 2017*, 2016, s. 91, <https://www.debrauw.com/wp-content/uploads/NEWS%20-%20PUBLICATIONS/The-European-Arbitration-Review-2017-Netherlands.pdf>.

¹⁷⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 74/1959 Sb., o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů.

¹⁷⁷ Bajaj, Gitanjali – Billing, Amy. „A Case of Winning Battle and Losing the War: Yukos v. Russian Federation“. *DLA Piper*, 2016, s. 1–6, <https://www.dlapiper.com/en/us/insights/publications/2016/06/yukos-v-russian-federation/>. Srov. též de Korte – Putter, „The Setting Aside of the YUKOS Awards“, s. 90.

Rusko naopak požádalo obvodní soud v Haagu, coby soud státu sídla rozhodčího tribunálu, aby mezitímni i konečné rozhodčí nálezy zrušil, a to z důvodu absence platné rozhodčí doložky, a tedy nepřislusnosti tribunálu. Haagský soud dal Rusku za pravdu a nálezy svým rozhodnutím z roku 2016 skutečně zrušil. Rozhodčímu tribunálu mj. vytkl, že své nálezy v podstatných ohledech neodůvodnil. Specificky zdůraznil, že se žádalo konkrétně ověřit, zda Ústava RF dovoluje předběžně provádět mezinárodní smlouvu, již sice podepsal výkonný orgán, avšak která nebyla ratifikována, jelikož k ní neudělil souhlas orgán moci zákonodárné. Haagský soud v tomto ohledu dospěl k závěru, že podřízenost RF rozhodčí doložce upravené Chartou by vedla k omezení její svrchovanosti, neboť ve svých důsledcích odnímá kompetenci národním soudům ve prospěch mezinárodního tribunálu. Ústavní princip dělby moci nedovoluje, aby o takovém omezení svrchovanosti mohl rozhodnout orgán moci výkonné. Mimo to, článek 15 odst. 4 Ústavy RF uděluje mezinárodním smlouvám supralegislativní postavení, což s sebou nese, že legislativní zákrok musí dané mezinárodní smlouvě takové místo uvolnit.

Zrušením nálezů řízení nekončí, neboť akcionáři Jukosu se odvolali k nadřízené nizozemské soudní instanci, přičemž existuje ještě možnost kasačního dovolání k Nejvyššímu soudu. Spor tak potrvá ještě několik let. Akcionáři mimo to pokračují v řízení o výkonu uvedených rozhodčích nálezů v dalších výše jmenovaných státech.¹⁷⁸

Uvedená záležitost vykazuje některé podobné rysy jako výše popsany střet mezi MSD a Nejvyšším soudem USA vyvolaný rozhodnutími MSD ve věcech *Breard*, *LaGrand* a *Avena*. Jejich srovnatelným předmětem je několik ustanovení mezinárodní smlouvy, která nejprve vyložil rozhodovací mezinárodní orgán, příslušný interpretovat a aplikovat mezinárodní právo a složený z uznávaných odborníků tohoto práva. Výklad smluvních ustanovení provedený mezinárodním orgánem v obou případech následně zpochybnil frontálně národní soud, bez zvláštní kvalifikace v oboru mezinárodního práva, který v důsledku toho dospěl k diametrálně odlišnému závěru.¹⁷⁹ V obou případech byl dopad pro žalující osoby ve věci samé zničující.

Tato analýza nemůže nabídnout detailní rozbor popsání, do určité míry kuriózního fenoménu. Upozorní alespoň stručně na některé relevantní okolnosti záležitosti *Jukos*. Nizozemský obecný soud zpochybnil hlavně výklad článku 45 odst. 1 Charty, jenž je zjevně konstruován jako symbióza **pravidla** („všechny“ signatářské státy předběžně provádějí Chartu) a **výjimky** („pokud“ takové předběžné provádění určitým signatářským státem není v rozporu s jeho Ústavou a ostatním vnitrostátním právem).

Lze zajisté poukázat na to, že se rozhodčí tribunál omezil na konstatování, že vnitrostátní (podústavní) ruské právo neobsahuje zákaz předběžného provádění,

¹⁷⁸ Srov. Van der Bend – Nijburg, „Netherlands“, s. 91.

¹⁷⁹ V souvislosti s rozhodčím nálezem ve věci *Jukos* označil jeden z jeho komentátorů tuto disparitu za „pozoruhodnou“. Srov. Grégoire, Matthieu. „The Yukos Saga Continues“. *Henderson Chambers*, 2016, s. 2–8, <http://www.hendersonchambers.co.uk/wp-content/uploads/2016/04/Aletter-from-Matthieu-Gregoire-Yukos-Saga-Continues-April-21-2016.pdf>.

a nepokusil se o systémový výklad Ústavy i jejích, mnohdy implicitních principů. Právě na takové systémové analýze Ústavy trval haagský obecný soud, jehož postup má v tomto ohledu oporu v samotném znění článku 45 odst. 1, které Ústavu výslovně zmiňuje.

Domnívám se nicméně, že ani výklad, k němuž dospěl nizozemský soud, není nesporný. Naopak. Budí nemalé rozpaky, a to i s ohledem na astronomickou výši původně přiznaného odškodnění ve věci samé, které se po zásahu tohoto soudu „rozplynulo“. Soud sice věnoval v článku 45 odst. 1 Charty náležitou pozornost „výjimce“, nikoli ale „pravidlu“. Při výkladu „pravidla“ nevezal dostatečně v úvahu souvislosti (**kontextuální výklad**), ani účel, pro nějž byla Charta sjednána (**teleologický výklad**).

Pokud jde o **teleologický výklad**, je zřejmé, že Charta byla sjednána primárně v zájmu ochrany práv investujících osob, a nikoli na ochranu svrchovanosti smluvních států. Pravidlo v článku 45 odst. 1 (předběžné provádění ve všech signatářských státech v zájmu investorů) má být proto vykládáno široce, aby se poskytovaná ochrana v plné míře uplatnila. Přílehlavě k široké interpretaci „pravidla“ je nutno očekávat restriktivní výklad „výjimky“. Při restriktivním výkladu „výjimky“ není zjevně nesprávné omezit její působnost jen na případ, kdy vnitrostátní právo signatářského státu obsahuje jasný, výslovný zákaz předběžného provádění mezinárodních smluv u vědomí toho, že uvedený stát svým podpisem Charty projevil podporu jejímu předmětu a účelu. Ve prospěch takového výkladu „výjimky“ hovoří do určité míry i vliv zásady nedovolitelnosti vnitrostátního práva, vyplývající z obecného mezinárodního práva. Pokud se článek 45 odst. 1 Charty dovolává vnitrostátního práva, deroguje ve svých důsledcích uvedenou zásadu, a měl by proto být vykládán restriktivně.

Významný je však především **výklad kontextuální**. Podle článku 45 odst. 2 písm. a) Charty může signatářský stát při jejím podpisu uložit u depozitáře prohlášení, že není schopen Chartu předběžně provádět, a takové prohlášení smí kdykoli později vzít zpět. Pokud haagský obecný soud shledal, že se předběžné provádění Charty protíví ústavním principům RF, hlavně zásadě dělby moci, bylo třeba si klást otázku, zda taková situace existovala i v době jejího podpisu. Ústava RF vstoupila v platnost 25. prosince 1993. Pokud se RF při svém podpisu Charty v roce 1994 domnívala, že principy této Ústavy znemožňují předběžné provádění, měla uložit u depozitáře prohlášení podle článku 45 odst. 2 písm. a) Charty. Z tehdejší nečinnosti RF lze v uvedených souvislostech naopak usuzovat, že považovala předběžné provádění za možné a mlčky s ním souhlasila. Haagský obecný soud měl tudíž nalézt oporu pro svůj závěr až v případných pozdějších změnách Ústavy a jejích principů. To nicméně neučinil.

Mimo to, podle článku 18 Vídeňské úmluvy o smluvním právu¹⁸⁰ má signatářský stát povinnost nemařit předmět a účel smlouvy. Ve světle této povinnosti je sporné, zda Rusko může bez negativních následků pro sebe oznámit úmysl, že se nestane

¹⁸⁰ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

a nepokusil se o systémový výklad Ústavy i jejích, mnohdy implicitních principů. Právě na takové systémové analýze Ústavy trval haagský obecný soud, jehož postup má v tomto ohledu oporu v samotném znění článku 45 odst. 1, které Ústavu výslovně zmiňuje.

Domnívám se nicméně, že ani výklad, k němuž dospěl nizozemský soud, není nesporný. Naopak. Budí nemalé rozpaky, a to i s ohledem na astronomickou výši původně přiznaného odškodnění ve věci samé, které se po zásahu tohoto soudu „rozplynulo“. Soud sice věnoval v článku 45 odst. 1 Charty náležitou pozornost „výjimce“, nikoli ale „pravidlu“. Při výkladu „pravidla“ nechal dostatečně v úvahu souvislosti (**kontextuální výklad**), ani účel, pro nějž byla Charta sjednána (**teleologický výklad**).

Pokud jde o **teleologický výklad**, je zřejmé, že Charta byla sjednána primárně v zájmu ochrany práv investujících osob, a nikoli na ochranu svrchovanosti smluvních států. Pravidlo v článku 45 odst. 1 (předběžné provádění ve všech signatářských státech v zájmu investorů) má být proto vykládáno široce, aby se poskytovaná ochrana v plné míře uplatnila. Přílehlavě k široké interpretaci „pravidla“ je nutno očekávat restriktivní výklad „výjimky“. Při restriktivním výkladu „výjimky“ není zjevně nesprávné omezit její působnost jen na případ, kdy vnitrostátní právo signatářského státu obsahuje jasný, výslovný zákaz předběžného provádění mezinárodních smluv u vědomí toho, že uvedený stát svým podpisem Charty projevil podporu jejímu předmětu a účelu. Ve prospěch takového výkladu „výjimky“ hovoří do určité míry i vliv zásady nedovolitelnosti vnitrostátního práva, vyplývající z obecného mezinárodního práva. Pokud se článek 45 odst. 1 Charty dovolává vnitrostátního práva, deroguje ve svých důsledcích uvedenou zásadu, a měl by proto být vykládán restriktivně.

Významný je však především **výklad kontextuální**. Podle článku 45 odst. 2 písm. a) Charty může signatářský stát při jejím podpisu uložit u depozitáře prohlášení, že není schopen Chartu předběžně provádět, a takové prohlášení smí kdykoli později vzít zpět. Pokud haagský obecný soud shledal, že se předběžné provádění Charty protíví ústavním principům RF, hlavně zásadě dělby moci, bylo třeba si klást otázku, zda taková situace existovala i v době jejího podpisu. Ústava RF vstoupila v platnost 25. prosince 1993. Pokud se RF při svém podpisu Charty v roce 1994 domnívala, že principy této Ústavy znemožňují předběžné provádění, měla uložit u depozitáře prohlášení podle článku 45 odst. 2 písm. a) Charty. Z tehdejší nečinnosti RF lze v uvedených souvislostech naopak usuzovat, že považovala předběžné provádění za možné a mlčky s ním souhlasila. Haagský obecný soud měl tudíž nalézt oporu pro svůj závěr až v případných pozdějších změnách Ústavy a jejích principů. To nicméně neučinil.

Mimo to, podle článku 18 Vídeňské úmluvy o smluvním právu¹⁸⁰ má signatářský stát povinnost nemařit předmět a účel smlouvy. Ve světle této povinnosti je sporné, zda Rusko může bez negativních následků pro sebe oznámit úmysl, že se nestane

¹⁸⁰ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

stranou Charty, až po 15 letech po jejím podpisu, vzhledem k tomu, že účelem Charty je zajistit ochranu práv investujících osob a pravidlem je její předběžné provádění ve všech signatářských státech, které ovšem Rusko na konci uvedeného období své dlouhé nečinnosti vyloučilo. S ohledem na citovaný článek 18 i na obyčejové zásady svobodného souhlasu a dobré víry, jež jsou podle preambule Vídeňské úmluvy o smluvním právu „všeobecně uznávány“, mělo být posouzeno, zda chování Ruska neporušilo uvedené normy a zásady mezinárodního práva smluvního a zda jeho projev vůle byl způsobilý vyvolat ve svých důsledcích nepřislusnost rozhodčího tribunálu a zrušení nálezů tohoto orgánu ve věci *Jukos*.¹⁸¹

2.6 Závěry

Předchozí relativně obsáhlá analýza vztahů mezinárodního a vnitrostátního práva při implementaci mezinárodních rozhodnutí dovoluje vrátit se ke vstupní metafoře stromu s plody a větvemi. Mezinárodním lidskoprávním rozhodnutím nechybí váha ani odvaha. Negativní důsledky pro státy, které porušily to či ono lidské právo chráněné mezinárodní smlouvou, případně zakotvené v obecném mezinárodním právu, a jejichž odpovědnost konstatovalo určité mezinárodní rozhodnutí, bývají mnohdy dramatické, především v evropských poměrech.

Silný kmen mezinárodního práva má zkrátka předpoklady nést nepřehlédnutelné plody. Je schopen plodům předávat všechny potřebné „živiny“ (použitelné normy, jejich obsah – tedy práva i povinnosti – jejich výklad i závazné účinky). Zajišťuje tyto operace koherentní interakcí svých principů (primátu mezinárodního práva, nedovolitelnosti vnitrostátního práva a jeho neaplikovatelnosti mezinárodními soudy, ale taktéž pomocí pravidla o předběžném vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků ze strany obětí). Státům – adresátům mezinárodních rozhodnutí – mezinárodní právo stanoví ve všech relevantních ohledech podmínky jejich provádění. Mezinárodnímu právu přísluší poslední slovo. Není-li mezinárodní rozhodnutí z pohledu mezinárodního práva uspokojivě provedeno, aktivují se sekundární mechanismy odpovědnosti státu upravené tímto právem.

„Větvemi“ však pronikají k „plodům“ i jiné „živiny“, a to ony, které čerpají z práva vnitrostátního. To ovšem netvoří s právem mezinárodním zásadně harmonický a synergický celek. Není divu. Je-li podstatným smyslem mezinárodního práva omezovat svrchovanost států v zájmu dosažení jejich společných cílů, je naopak

¹⁸¹ Lehkomyslný přístup ke smluvní rozhodčí doložce není ostatně v případě Ruska ojedinělý. Rozhodčí tribunál zřízený podle přílohy VII Úmluvy OSN o mořském právu dospěl ve věci sporu *Nizozemsko v. Rusko* v roce 2015 k nález, že Rusko zabavením lodi *Arctic Sunrise* i zadržováním třiceti osob na její palubě porušilo uvedenou úmluvu. Rusko mimo to odmítlo provést předběžná opatření uložená tribunálem a nesložilo ani požadované depozitum. V roce 2017 rozhodčí tribunál rozhodl o výši dlužné kompenzace. Rusko je povinno uhradit obnos téměř 5 miliónů eur. Srov. tiskové komuniké Stálého rozhodčího soudu ve věci *Arbitrage Arctic Sunrise*, ze dne 18. července 2017, <https://pcacases.com/web/sendAttach/2217>.

významnou funkcí práva vnitrostátního svrchovanost daného státu chránit před zásahy zvenčí a minimalizovat újmy na této ústřední chráněné hodnotě. Jak působnost vzájemně nesouladných řádů delimitovat?

Vývoj ve 20. století i na počátku 21. století ukazuje, že vnitrostátní právo neakceptuje představu mezinárodního práva coby systému bezvýhradně určujícího, ale nárokuje si přinejmenším postavení partnera v dialogu s ním. V tomto dialogu sice bere v úvahu „apel“ mezinárodního práva (mezinárodní rozhodnutí), ale vyhrazuje si pro sebe kompetenci rozhodnout, jak s takovým apelem konkrétně naloží (výkon či provádění mezinárodních rozhodnutí). Uvedená emancipující idea, jež prostupuje vnitrostátními právními řády, nahlodává určující autoritu mezinárodního práva, drolí jeho závazné účinky a oslabuje efektivitu jeho uskutečňování ve společenské praxi. Vůle k dialogu s právem mezinárodním totiž nikoli ojediněle hypertrofuje v záměr se vůči němu jednostranně prosadit.

Sporné vzory se členům mezinárodního společenství nabízejí zvláště v chování velmocí, jimž mezinárodní právo překáží při prosazování svého výjimečného reálného vlivu. Jejich vzorce ostatní státy pozorně sledují. Neboť mezinárodní právo obecně nedisponuje pro usměrňování velmocí dostatečně efektivními mechanismy, bývá jejich sporné jednání v praxi tolerováno. Jiné státy pak pod dojmem této zkušenosti dospějí k názoru, že nápodoba chování velmocí pro ně nepředstavuje z hlediska mezinárodněprávních následků velké riziko, a přizpůsobí mu jak své vlastní chování, tak národní právo.

Stopy zbytnělé vůle po dominanci se objevují jak v aktech ústavodárců a zákonodárců, tak v rozhodnutích národních soudů, zejména ústavních. Ústavodárci upřeli mezinárodnímu právu část jeho autonomie koncepčním rozhodnutím o jeho vstupu do práva vnitrostátního v režii ústavy. Tím bylo mezinárodněprávní zásadě nedovolatelnosti vnitrostátního práva v podstatě amputováno „ústavní patro“. V některých právních řádech (např. v německém) transformaci konkrétních mezinárodních smluv provádí **zákonodárce**, a tak i jeho pozdější zákon (*lex posterior*) má před nimi přednost.

Ústavním (případně nejvyšším) soudům patří klíčová role při provádění mezinárodních rozhodnutí. Neváhají korigovat jejich účinky ve vnitrostátních poměrech. Podstatný je jejich přístup k výkladu norem mezinárodního práva použitých mezinárodním soudem. Vysoké národní soudy volí v souladu s tradicemi svého vnitrostátního práva jednu ze dvou možných metod postupu. Ve státech **dualistického poměru** obou právních řádů bývá výklad, k němuž dospěl mezinárodní soud ve svém rozhodnutí, bez dalšího brán za základ dalšího postupu. Tamní vysoké soudy si však nárokují pravomoc jím vyloženou normu (a tedy potažmo jeho rozhodnutí) nevpustit do vnitrostátního práva, pokud ohrožuje ústavní práva či principy. Tento model **recepční rezistence** činí z vysokých soudů strážce a obsluhovatele závory, která brání mezinárodnímu rozhodnutí se uvnitř státu přímo uplatnit (německý či italský Ústavní soud). Vysoké soudy ve státech **monistického typu** naopak spíše přistoupí k reinterpetaci normy vyložené mezinárodním soudem (a potažmo k reinterpetaci jeho rozhodnutí) tak, jak by vyhověla

významnou funkcí práva vnitrostátního svrchovanost daného státu chránit před zá-
sahy zvenčí a minimalizovat újmy na této ústřední chráněné hodnotě. Jak působnost
vzájemně nesouladných řádů delimitovat?

Vývoj ve 20. století i na počátku 21. století ukazuje, že vnitrostátní právo neak-
ceptuje představu mezinárodního práva coby systému bezvýhradně určujícího, ale
nárokuje si přinejmenším postavení partnera v dialogu s ním. V tomto dialogu sice
bere v úvahu „apel“ mezinárodního práva (mezinárodní rozhodnutí), ale vyhrazuje
si pro sebe kompetenci rozhodnout, jak s takovým apelem konkrétně naloží (výkon
či provádění mezinárodních rozhodnutí). Uvedená emancipující idea, jež prostupu-
je vnitrostátními právními řády, nahlodává určující autoritu mezinárodního práva,
drolí jeho závazné účinky a oslabuje efektivitu jeho uskutečňování ve společenské
praxi. Vůle k dialogu s právem mezinárodním totiž nikoli ojedinele hypertrofuje
v záměr se vůči němu jednostranně prosadit.

Sporné vzory se členům mezinárodního společenství nabízejí zvláště v chová-
ní velmocí, jimž mezinárodní právo překážívá při prosazování svého výjimečného
reálného vlivu. Jejich vzorce ostatní státy pozorně sledují. Neboť mezinárodní prá-
vo obecně nedisponuje pro usměrňování velmocí dostatečně efektivními mecha-
nismy, bývá jejich sporné jednání v praxi tolerováno. Jiné státy pak pod dojmem této
zkušenosti dospějí k názoru, že nápodoba chování velmocí pro ně nepředstavuje
z hlediska mezinárodněprávních následků velké riziko, a přizpůsobí mu jak své
vlastní chování, tak národní právo.

Stopy zbytnělé vůle po dominanci se objevují jak v aktech ústavodárců a zá-
konodárců, tak v rozhodnutích národních soudů, zejména ústavních. Ústavodárci
upřeli mezinárodnímu právu část jeho autonomie koncepčním rozhodnutím o jeho
vstupu do práva vnitrostátního v režii ústavy. Tím bylo mezinárodněprávní zása-
dě nedovolatelnosti vnitrostátního práva v podstatě amputováno „ústavní patro“.
V některých právních řádech (např. v německém) transformaci konkrétních mezi-
národních smluv provádí **zákonodárce**, a tak i jeho pozdější zákon (*lex posterior*)
má před nimi přednost.

Ústavním (případně nejvyšším) soudům patří klíčová role při provádění mezi-
národních rozhodnutí. Neváhají korigovat jejich účinky ve vnitrostátních pomě-
rech. Podstatný je jejich přístup k výkladu norem mezinárodního práva použitých
mezinárodním soudem. Vysoké národní soudy volí v souladu s tradicemi svého
vnitrostátního práva jednu ze dvou možných metod postupu. Ve státech **dualis-
tického poměru** obou právních řádů bývá výklad, k němuž dospěl mezinárodní
soud ve svém rozhodnutí, bez dalšího brán za základ dalšího postupu. Tamní vy-
soké soudy si však nárokují pravomoc jím vyloženou normu (a tedy potažmo jeho
rozhodnutí) nevypustit do vnitrostátního práva, pokud ohrožuje ústavní práva či
principy. Tento model **recepční rezistence** činí z vysokých soudů strážce a ob-
sluhovatele závory, která brání mezinárodnímu rozhodnutí se uvnitř státu přímo
uplatnit (německý či italský Ústavní soud). Vysoké soudy ve státech **monistic-
kého typu** naopak spíše přistoupí k reinterpetaci normy vyložené mezinárod-
ním soudem (a potažmo k reinterpetaci jeho rozhodnutí) tak, jak by vyhověla

ústavním právům či principům (Ústavní soud RF, Nejvyšší soud USA nebo nizo-
zemské soudy).¹⁸²

Autorita daného mezinárodního rozhodnutí i efektivita jeho provádění uvnitř
státu utrpí nicméně v obou případech. Podřízené národní soudy bývají ve svém po-
stupu při provádění mezinárodního rozhodnutí závazně usměrňovány metodou, již
judikoval příslušný ústavní (nejvyšší) soud.

Mezinárodní právo, a to i v odvětví ochrany lidských práv, prochází složitým
obdobím. Na jedné straně se drolí a partikularizuje, což vede k relativizaci obec-
ných a univerzálních standardů jeho ochrany. Na straně druhé se pod vlivem rezis-
tentního působení vnitrostátního práva oslabuje jeho autorita, závaznost i efektivita.
Současně chybí významné stimuly, které by byly schopny tento nepříznivý vývoj
zastavit či dokonce zvrátit. Naopak, pod dojmem některých aktuálních hrozeb, je-
jichž konkrétní podoba nebo míra závažnosti se přitom mění v čase a na něž nedá-
vá stávající mezinárodní právo efektivní odpověď (např. dnešní masová migrace
mimoevropských populací za lepším životem), ohrožené státy tíhnou k přehlížení
mezinárodněprávních vzorů řešení externích a přeshraničních problémů a k pou-
žívání obranných mechanismů vlastního vnitrostátního práva namísto práva mezi-
národního, případně supranacionálního. Na pozadí této složité reality jsou zřejmé
nedostatky v provádění mezinárodních lidskoprávních rozhodnutí vlastně očekáva-
telné a logické...

¹⁸² Proti relativizaci účinků výkladu ze strany národních soudů je naopak dobře chráněno **supranaci-
onální unijní právo**. SD EU je povolán v řízení o předběžné otázce vydávat všeobecně závazný
výklad unijních norem, jež mají v členských státech zpravidla povinně přímé účinky. Ústavní soudy
členských států proto nemají obdobný prostor ke zpochybňování výkladu jako v případě mezinárod-
ního práva. To ovšem neznamená, že by kapitulovaly. SÚS reklamuje pravomoc přezkoumat výklad,
k němuž dospěl SD EU, i rozhodnutí, vydaná na jeho základě, ve světle toho, zda SD EU neuskuteč-
nil svou výkladovou operaci mimo rámec pravomocí, předaných členskými státy, tedy v aktu *ultra
vires*. Srov. Malenovský, Jiří. „Sur le passé, le présent et l'avenir du contrôle *ultra vires*“. In Tizzano,
Antonio (ed.). *La Cour de justice de l'Union européenne sous la présidence de Vassilios Skouris
(2003-2015): Liber amicorum Vassilios Skouris. Sous la direction d'Antonio Tizzano, Allan Rosas,
Rosario Silva de Lapuerta, Koen Lenaerts et Juliane Kokott*, s. 427–443. Brusel: Bruylant, 2015.